

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Ukončení stádia prověřování v trestním řízení

Plzeň, 2018

Jiří Finta

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
Fakulta právnická
Akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jiří FINTA**
Osobní číslo: **R13M0029P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Název tématu: **Ukončení stádia prověřování v trestním řízení**
Zadávající katedra: **Katedra trestního práva**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Úvod
2. Trestní řízení a jeho stádia
3. Prověřování a jeho úloha v trestním řízení
4. Charakteristika a postupy prověřování
5. Ukončení stádia prověřování v trestním řízení
6. Komparace s zahraniční právní úpravou
7. Závěr

Rozsah grafických prací:

Rozsah kvalifikační práce:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

- ŠÁMAL, Pavel, GŘIVNA, Tomáš, NOVOTNÁ, Jaroslava, PÚRY, František, RŮŽIČKA, Miroslav, ŘÍHA, Jiří, ŠÁMALOVÁ, Milada, ŠKVAIN, Petr. Trestní řád I, II, III. 7.vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013, ISBN 978-80-7400-465-0.
- Chmelík, Jan a kol. Trestní řízení. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. 509 s. Monografie. ISBN 978-80-7380-488-6.
- KUČHTA, Josef, Pavel ŠÁMAL a Jan MUSIL. Trestní právo procesní. 4.,přepracované vydání. 4. vyd. Praha: C.H.Beck, 2013. 995 s. ISBN 978-80-7400-496-4.
- JELÍNEK, Jiří. Trestní právo procesní. 4. aktualizované a doplněn. Praha: Leges, 2016. 846 stran. ISBN 9788075021601.
- JELÍNEK, Jiří et al. Trestní právo procesní - minulost a budoucnost. Vydání první. Praha : Leges, 2017. 436 stran. Teoretik. ISBN 978-80-7502-185-4.
- Šámal, P.: Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. 1. vyd. Praha: CODEX
- Bohemia, 1999. 403 s. ISBN 80-85963-89-2

Vedoucí diplomové práce:

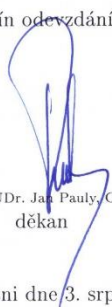
Doc. JUDr. Jan Chmelík, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum zadání diplomové práce: **17. února 2017**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2018**

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
děkan

Doc. JUDr. František Vavera, Ph.D., LL.M.
vedoucí katedry

V Plzni dne 3. srpna 2017

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Plzeň, březen 2018

Jiří Finta

Chtěl bych tímto poděkovat Doc. JUDr. Janu Chmelíkovi, Ph.D. za cenné a užitečné rady, věcné připomínky a maximální vstřícnost při konzultacích a vypracování mé diplomové práce.

Obsah

Úvod.....	1
1. Trestní řízení a jeho stádia.....	3
1.1. Pojem trestního řízení.....	3
1.2. Účel trestního řízení.....	3
1.3. Stádia trestního řízení.....	4
1.3.1. Předsoudní a soudní fáze trestního řízení	6
předsoudní fáze.....	6
soudní fáze.....	7
1.3.2. Postup před zahájením trestního řízení	7
1.3.3. Přípravné řízení	8
1.3.4. Předběžné projednání obžaloby	10
1.3.5. Hlavní líčení.....	11
1.3.6. Opravné řízení.....	11
2. Prověřování a jeho úloha v trestním řízení.....	13
2.1. Postup před zahájením trestního stíhání - prověřování.....	13
2.2. Funkce a účel činnosti před zahájením trestního stíhání	14
2.3. Účel prověřování	15
2.4. Zásady trestního řízení.....	15
2.4.1 Zásady trestního řízení v předchozí právní úpravě	17
2.4.2 Systém základních zásad v přípravném řízení	18
zásada řádného zákonného procesu.....	19
zásada přiměřenosti	21
zásada rychlého procesu	22
zásada zajištění práva na obhajobu	23
zásada zajištění práv poškozeného	24
zásada oficiality	25
zásada legality	26
zásada vyhledávací	26
zásada presumpce nevinny	27
zásada zjištění skutkového stavu věci bez důvodných pochybností	28
zásada volného hodnocení důkazů	28
2.4.3 Uplatnění zásad v případě řízení proti mladistvým a proti právnickým osobám	29
2.5. Subjekty trestního řízení	30

2.5.1. Orgány činné před zahájením trestního stíhání	30
policejní orgán	30
státní zástupce.....	32
soud	33
3. Charakteristika a postupy prověřování	34
3.1. Postupy prověřování	34
3.1.1. Sepsání záznamu o zahájení trestního stíhání	34
forma a náležitosti záznamu o zahájení úkonů trestního řízení.....	34
3.1.2. Vysvětlení	36
3.1.3. Neodkladné a neopakovatelné úkony	37
3.1.4. Operativně pátrací prostředky	38
předstíraný převod	39
sledování osob a věcí.....	40
použití agenta	41
3.1.5. Odposlech a záznam uskutečněného telekomunikačního provozu.	42
nařízení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu	45
3.1.6. Zjišťování údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu	49
4. Ukončení stádia prověřování v trestním řízení.....	52
4.1. Lhůty prověřování	52
4.2. Odložení nebo jiné vyřízení věci	54
4.3. Dočasné odložení trestního stíhání	57
4.4. Zahájení trestního stíhání.....	59
4.4.1. Pojem a účel zahájení trestního stíhání	59
4.4.2. Překážky trestního stíhání	61
4.4.3. Orgán zahajující trestní stíhání	61
4.4.4. Forma zahájení trestního stíhání	62
4.5. Úvaha nad rekodifikací trestního řádu ve vztahu k ukončení stádia prověřování v trestním řízení.....	63
4.5.1. Lhůty pro skončení prověřování	63
4.5.2. Odložení nebo jiné vyřízení věci	64
4.5.3. Dočasné odložení trestního stíhání	65
4.5.4. Dočasné odložení trestního stíhání v korupčních trestních věcech.....	65
4.6. Statistika trestního řízení na Městském ředitelství policie Plzeň za rok 2017	66
5. Komparace se zahraniční právní úpravou	68
Závěr.....	71
Použitá literatura a další zdroje	74

Monografie a komentáře.....	74
Odborné články.....	74
Právní předpisy	74
Soudní rozhodnutí.....	75
Elektronické zdroje.....	75
Resumé	77

Úvod

Tématem mé diplomové práce je ukončení stádia prověřování v trestním řízení. Toto téma jsem volil tak, aby bylo blízké mému profesnímu zaměření vzhledem k mé mnohaleté činnosti u bezpečnostního sboru. V průběhu mého působení u sboru jsem prošel několika pozicemi a v současné době se zabývám úkony trestního řízení před zahájením trestního stíhání, tedy fází prověřování. Domnívám se, že zpracování tohoto tématu mě obohatí v další pracovní činnosti, umožní mi hlouběji nahlédnout do problematiky a objevit souvislosti, nad kterými jsem se v minulosti vůbec nezamýšlel.

Činnost před zahájením trestního stíhání je důležitým prvkem přípravného řízení spočívající ve zjištění skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin a že jej spáchala konkrétní osoba. Stádium prověřování směřuje ke zformování podmínek vedoucích buď k zahájení trestního stíhání určité osoby, nebo k rozhodnutí o odložení nebo jinému vyřízení věci. Chybný postup orgánů činných v trestním řízení ve fázi prověřování mnohdy nelze v dalších stádiích trestního řízení zhojit. Je proto žádoucí, aby orgány činné v trestním řízení postupovaly ve fázi prověřování striktně dle zákonných ustanovení.

Pro pochopení tématu ukončení stádia prověřování v trestním řízení je potřeba zabývat se nejdříve trestním řízením jako takovým, sumarizovat známá fakta alespoň v obecné formě, vymezit stádia trestního řízení se zaměřením na stádium prověřování jako jeho obligatorní fázi a zanalyzovat základní zásady, na kterých prověřování stojí.

První kapitolu věnuji trestnímu řízení jako takovému, vymezím předsoudní a soudní fáze trestního řízení a jednotlivé fáze stručně charakterizuji. Ve druhé kapitole se budu věnovat prověřování a jeho úloze v trestním řízení a základním zásadám trestního řízení ve vztahu k fázi prověřování. Ve vztahu k uplatňování zásad za využití metody komparace porovnáám současnou právní úpravu s předchozími a dále vymezím orgány činné před zahájením trestního stíhání. Ve třetí kapitole zanalyzuji postupy při prověřování a uvedu nejzásadnější činnosti uplatňující se ve fázi prověřování orgány činnými v trestním řízení, kterými jsou požadování vysvětlení, neodkladné a neopakovatelné úkony, operativně pátrací prostředky a odposlech a záznam uskutečněného telekomunikačního provozu.

Stěžejní částí mé práce bude čtvrtá kapitola, ve které se budu věnovat jednotlivým způsobům vyřízení věci ve stádiu prověřování. Jednotlivé způsoby ukončení stádia prověřování zhodnotím v souvislostech se současnou snahou o rekodifikaci trestního řádu s nastolením otázky, zda je tato připravovaná rekodifikace pro ukončení stádia prověřování přínosem. Pomocí metody indukce se pokusím zformulovat obecnější závěry ze statistických dat získaných z hlášení o stavu trestních řízení konaných na Službě kriminální policie a vyšetřování Městského ředitelství policie Plzeň za jednotlivé měsíce roku 2017.

V poslední kapitole se budu věnovat trestnímu řádu ve Slovenské republice, jelikož vychází ze stejných historických souvislostí jako právní úprava v České republice a na rozdíl od nás zde došlo k rekodifikaci již před několika lety. Prostřednictvím metody komparace porovnam ukončení stádia prověřování u nás s postupem před zahájením trestního stíhání ve Slovenské republice a pokusím se zhodnotit, zda se rekodifikací slovenského trestního řádu vydali správným směrem.

Při vypracování své diplomové práce budu využívat především odborné monografie a komentáře, články uveřejněné v odborných časopisech, právní předpisy, soudní judikaturu, sborníky příspěvků z vědeckých konferencí a relevantní statistiky.

Cílem mé práce je vymezit instituty ukončení stádia prověřování v přípravném řízení, v souvislosti s úvahami „*de lege ferenda*“, a za využití komparace a analýzy stanovit účelnost navrhovaných změn trestního řádu v jeho zamýšlené rekodifikaci, a to i v závislosti na komparaci s Trestným poriadkom ve Slovenské republice.

1. Trestní řízení a jeho stádia

1.1. Pojem trestního řízení

Trestní řízení chápeme jako postup orgánů činných v trestním řízení, jehož cílem je zjištění trestných činů a odhalení jejich pachatelů, a to i případně za donucení státní mocí. Stát na základě zákona utváří systém orgánů, které jsou činné v trestním řízení. Orgány činnými v trestním řízení jsou soudy, státní zastupitelství a policejní orgány.¹

Jako definice trestního řízení je uváděno: *„Trestní řízení je zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení, popř. i jiných osob zúčastněných na trestním řízení, jehož úkolem je náležitě zjistit, zda byl trestný čin spáchán, a je-li tomu tak, zjistit jeho pachatele a uložit mu podle zákona sankci, učiněné rozhodnutí vykonat, popř. jeho výkon zařídit, dále působit k upevňování zákonnosti, k předcházení a zamezování trestné činnosti a k výchově občanů.“*²

1.2. Účel trestního řízení

Účelem trestního řízení je dle zákona zjistit pachatele skutku, zda skutek splňuje znaky trestného činu a pachatele skutku předvést před soud, který jako jediný může rozhodnout o tom, zda je obviněný vinen či nikoliv. Jestliže soud rozhodne o vině obžalovaného, tak mu uloží trest nebo ochranné opatření. Soud rovněž může rozhodnout o upuštění od potrestání. Dále je povinností soudu v případě uložení trestu nebo ochranného opatření dohlédnout, aby byl výkon trestu a ochranného opatření proveden. Obviněnou ze spáchání trestného činu může být dle ustanovení zákona č. 418/2011 Sb. i osoba právnická. Účel trestního řízení není veden jen snahou o potrestání pachatele, ale směřuje i ke spravedlivému procesu.³

Dalším ne méně důležitým účelem je, aby trestní řízení působilo preventivně a aby bylo nápomocno předcházení a zamezování trestné činnosti. Trestní řízení má také působit výchovným způsobem, který vede osoby fyzické

¹ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. Trestní právo procesní. 5. Praha : ASPI, 2008. str. 12. ISBN 978-80-7357-348-5

² Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. Trestní právo procesní. 5. Praha : ASPI, 2008. str. 12. ISBN 978-80-7357-348-5

³ Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vyd. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 4-5. ISBN 978-80-7400-465-0.

i právnické k dodržování práva.⁴ Je otázkou, zda trestní řízení v současné době tuto úlohu naplňuje dostatečně s přihlédnutím k velkému množství recidivujících odsouzených v České republice.

1.3. Stádia trestního řízení

Trestní řízení se dělí na několik úseků, ve kterých orgány činné v trestním řízení a další zúčastněné osoby vykonávají svá zákonem svěřená práva a povinnosti za účelem naplnění trestního řízení. Známe pět primárních stádií řízení. Jsou jimi přípravné řízení, předběžné projednání obžaloby, hlavní líčení, opravné řízení a řízení vykonávací. Předsoudním stádiem je přípravné řízení, které má význam pro případné pozdější jednání před soudem. Úkolem přípravného řízení je určit, jestli podezření ze spáchání trestného činu určité osoby se zakládá na relevantních skutečnostech a je dán důvod obžaloby, nebo je dán důvod pro jiný postup. Nejzásadnějším stádiem v řízení je hlavní líčení, které je podstatné pro dokazování a rozhodování ve věci. Při hlavním líčení se naplno uplatňují základní zásady trestního řízení, kterými jsou zásada obžalovací, zásada oficiality, zásada veřejnosti a zásada ústnosti.⁵

Uvedená stádia lze rovněž dělit na předsoudní a soudní a na obligatorní a fakultativní. Mezi obligatorní stádia patří přípravné řízení, hlavní líčení a vykonávací řízení. Další stádia, jako je předběžné projednání obžaloby, které je odvislé od preciznosti obžaloby, a odvolací řízení, ve kterém záleží na příslušné osobě, zda podá, či nepodá opravný prostředek, jsou nepovinná. Na plynutí fází trestního řízení mají v současnosti podstatný vliv i četné novelizace trestního řádu. Samozřejmě bez proběhlého přípravného řízení nemůže nastat fáze hlavního líčení, ovšem vzhledem k možnosti ukládání trestního příkazu nebo odklonů v přípravném řízení nemusí vůbec fáze hlavního líčení nastat. Takový postup má i vliv na uplatnění zásad trestního řízení, například zásady ústnosti a bezprostřednosti, které se uplatňují právě při hlavním líčení. Zákonodárce v novele trestního řádu č. 265/2001 Sb. projevil zájem o zekonomičtění a zrychlení procesu. Novela byla snahou o upuštění od do té doby platného pojetí předsoudních stádií, která

⁴ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. vydání. Praha : Leges, 2016. str. 23. ISBN 978-80-7502-160-1.

⁵ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. vydání. Praha : Leges, 2016. str. 477. ISBN 978-80-7502-160-1.

obsahovala neprocesní metody před zahájením trestního stíhání a metody procesní po zahájení trestního stíhání.⁶

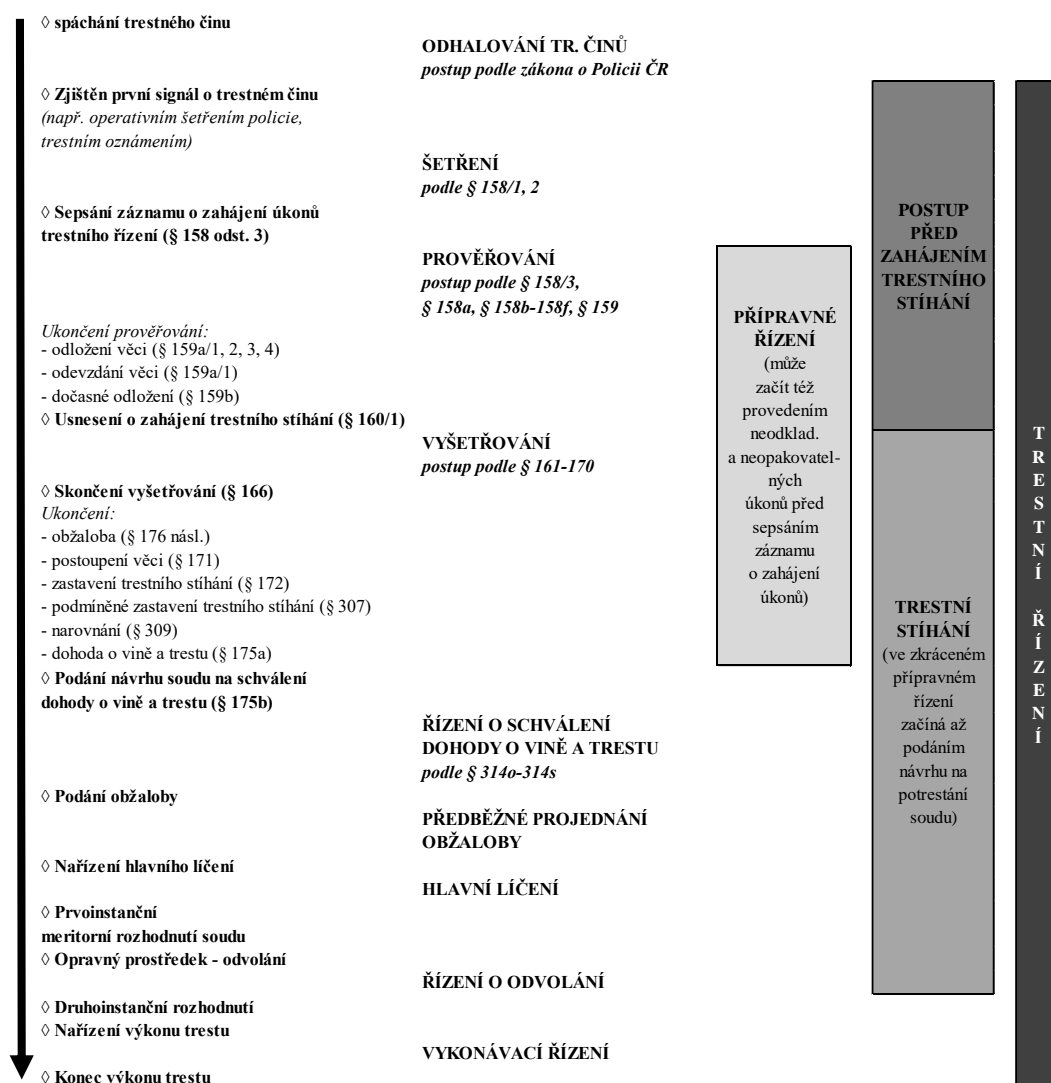
Zmíněná novela trestního řádu rovněž zahrnuje do přípravného řízení i činnost orgánů před zahájením trestního stíhání. Právní úprava platná do 31. 12. 2001 hovořila o přípravném řízení jako o etapě řízení od zahájení trestního řízení, nebo po provedení neodkladných a neopakovatelných úkonů. Dle tehdy platného ustanovení § 174 odst. 1 trestního řádu státní zástupce vykonával dozor v přípravném řízení, tedy činnost, prováděná orgány před zahájením úkonů trestního řízení, dozorována nebyla. Státní zástupce a mnohdy ani vyšetřovatel nevěděl, že nějaké řízení u policejního orgánu probíhá, a to zejména pokud policejní orgán nepotřeboval spolupráci vyšetřovatele nebo souhlas státního zástupce. O prověřování se vyšetřovatel dozvěděl až poté, co dostal od policejního orgánu návrh na zahájení trestního stíhání. Stávalo se v mnoha případech, že policejní orgán do té doby s vyšetřovatelem vůbec nespolupracoval, ať už byly důvody jakékoliv, například osobní nevráživost nebo jakási domnělá nadřazenost Úřadu pro vyšetřování nad kriminální policií. Tato nespolupráce měla v mnohých ohledech důsledky spojené s kvalitou a délkou vyšetřování. Pro policejní orgán v té době vše končilo předáním vyšetřovateli a nebylo reflektováno, že právě předáním do vyšetřování je teprve trestní řízení započato.⁷ Pro názornost časové souvislosti stádií trestního řízení přikládám na konec této kapitoly časové schéma odhalování trestných činů a trestního řízení.

Dle mého názoru šel vývoj v tomto ohledu správným směrem. Například v případě Služby kriminální policie a vyšetřování Městského ředitelství policie Plzeň je vyšetřovatel tím, kdo v rámci policejního orgánu spisový materiál ve věci vede a dává ve většině případů pokyny operativním orgánům kriminální policie k dalšímu postupu ve věci. Samozřejmě není vyloučeno, že spisový materiál ve věci povede v odůvodněných případech až do fáze vyšetřování sám takzvaný operativec. Myslím si, že je žádoucí, aby šla policie cestou specializace policejních činností - ne každý operativec by byl dobrým vyšetřovatelem a naopak.

⁶ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 451-454. ISBN 978-80-7400-496-4.

⁷ Fryšták, M. Dokazování v přípravném řízení. 1 vyd. Edice Scientia. Brno : Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014. str. 65-67. ISBN 978-80-210-7416-3.

Časové schéma odhalování trestných činů a trestního řízení⁸

1.3.1. Předsoudní a soudní fáze trestního řízení

předsoudní fáze

V předsoudní fázi řízení je činný především policejní orgán, který provádí činnost v souladu se zásadami trestního řízení za účelem, aby trestní věc obstála před soudem. Předsoudní fáze, tedy přípravné řízení, má tři podoby:

- 1) standardní přípravné řízení, které je charakterizováno v trestním řádu ustanoveními § 158 odst. 3 až § 158b, § 160 až § 167 a § 171 až § 179;

⁸ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 465. ISBN 978-80-7400-496-4.

2) rozšířené připravené řízení týkající se některých trestných činů, o nichž koná řízení v prvním stupni krajský soud (Diference od standartního přípravného řízení leží ve vyhledávání a provádění důkazů. Při standardním řízení policejní orgán důkazy vyhledává a při rozšířeném řízení je zásadně provádí.);

3) zkrácené přípravné řízení, které se uplatňuje v případě, že k projednání trestného činu je příslušný konat řízení v prvním stupni okresní soud, horní hranice trestu nepřevyšuje pět let, podezřelý byl zadržen při páčání trestného činu, nebo bezprostředně poté a je předpoklad, že se podezřelý bude moci do čtrnácti dnů postavit před soud.

soudní fáze

Vůdčí postavení v soudní fázi trestního řízení má hlavní líčení. Jeho podstatnou úlohou v souladu se zásadami trestního řízení je vydání rozhodnutí ve věci a eventuálně toto rozhodnutí uskutečnit. Řešení zásadní otázky výkladu souvislosti předsoudní a soudní fáze řízení má na řízení faktický dopad. Právní teorie chápe tři druhy pojetí:

- 1) pevné přípravné řízení jako zkoušku před hlavním líčením, které je pozůstatkem inkvizičního procesu;
- 2) znak angloamerického procesu, kde je hlavní líčení zásadní pro dokazování a rozhodnutí;
- 3) silné přípravné řízení jako podpůrnou fází hlavního líčení, na kterém stojí hlavní úloha dokazování a rozhodnutí.

Příznačné pro postavení předsoudní a soudní fáze, především pro stádia přípravného řízení a hlavního líčení, je rozlišení v uplatňování jednotlivých zásad v různých stádiích řízení.⁹

1.3.2. Postup před zahájením trestního řízení

Postup orgánů činných v trestním řízení před zahájením úkonů trestního řízení lze označit jako postup neprocesní. Policejní orgány poznatky o podezření

⁹ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 455-456. ISBN 978-80-7400-496-4.

ze spáchání trestného činu získávají svou vlastní operativní činností i přijímáním poznatků od veřejnosti. Policie České republiky, potažmo policista podle ustanovení § 61 odst. 1 zákona č. 273/2008 Sb., může požadovat vysvětlení, které může pomoci ke zjištění trestného činu a vypátrání pachatele. Dle ustanovení § 158 odst. 1 trestního řádu je policejní orgán zavázán provést všechna nezbytná opatření nutná ke zjištění skutečností nasvědčujících tomu, že byl vykonán trestný čin, a opatření vedoucí k odhalení pachatele. Pokud policejní orgán získá relevantní informace o tom, že došlo ke spáchání trestného činu, zahájí úkony trestního řízení dle ustanovení § 158 odst. 3 trestního řádu.

Úkony trestního řízení se zahajují buď záznamem, ve kterém policejní orgán vylíčí okolnosti skutku a opis zašle do 48 hodin státnímu zástupci, nebo provedením neodkladných a neopakovatelných úkonů. Ovšem ne všechny úkony konané po zahájení úkonů trestního řízení (prověřování) mají povahu procesních úkonů. Takovým neprocesním úkonem je například Úřední záznam o podaném vysvětlení dle ustanovení § 158 odst. 6 trestního řádu. Takový úřední záznam slouží státnímu zástupci nebo obviněnému k tomu, aby zhodnotili, zda takovou osobu vyslechnout v postavení svědka, a je na úvaze soudu, zda takový důkaz provede. Předprocesní postup policejního orgánu před zahájením úkonů trestního řízení podle ustanovení § 158 odst. 3 slouží jako jakýsi filtr k první etapě trestního řízení, tedy k řízení přípravnému.¹⁰

1.3.3. Přípravné řízení

Přípravným řízením se rozumí „ úsek řízení od sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení nebo provedením neodkladných a neopakovatelných úkonů, které mu bezprostředně předcházejí, a nebyly-li tyto úkony provedeny, od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby, postoupení věci jinému orgánu nebo zastavení trestního stíhání, anebo do rozhodnutí či vzniku jiné skutečnosti, jež mají účinky zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby, zahrnující objasňování a prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a vyšetřování.,¹¹

¹⁰ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 457-460. ISBN 978-80-7400-496-4.

¹¹ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 458. ISBN 978-80-7400-496-4.

Jak jsem již v práci zmínil, začátek přípravného řízení souvisí s vypsáním záznamu o zahájení úkonů trestního řízení podle ustanovení § 158 odst. 3 trestního řádu, eventuálně provedením neodkladných nebo neopakovatelných úkonů dle ustanovení § 160 odst. 4 trestního řádu, či zahájením trestního stíhání podle ustanovení § 160 odst. 1, 2 trestního řádu. Okamžikem zahájení stíhání konkrétní osoby dle § 160 trestního řádu dochází k otevření fáze vyšetřování. V případě konání zkráceného přípravného řízení je postupováno obdobně jako v průběhu postupu před zahájením trestního stíhání podle hlavy deváté trestního řádu, ovšem trestní stíhání se posouvá na dobu po doručení návrhu státního zástupce na potrestání příslušnému soudu. Zkrácené přípravné řízení v sobě tedy obsahuje pouze činnost před zahájením trestního stíhání, jelikož stíhání jako takové je obsaženo až v soudním stádiu řízení.

Část přípravného řízení, konkrétně vyšetřování, se vždy vede v případě, že je dostatečně odůvodněn závěr, že došlo ke spáchání trestného činu a že ho spáchala konkrétní osoba, a to podle § 160 trestního řádu. V případě, že je trestní řízení zahájeno proti mladistvému, je postup dále modifikován ustanovením § 60 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, kdy je povinnost bezodkladně informovat o zahájení stíhání zákonného zástupce mladistvého a kompetentní orgán sociálně-právní ochrany dětí a rovněž Probační a mediační službu.

Účelem přípravného řízení zahájeného záznamem o zahájení úkonů trestního řízení, nebo provedením neodkladných a neopakovatelných úkonů je odhalení, zda došlo ke spáchání trestného činu a vypátrání jeho pachatele. V této souvislosti policejní orgán zajišťuje potřebné stopy, podklady a nutná vysvětlení. V případě, že policejní orgán již stíhá konkrétní osoby, tedy koná vyšetřování, je veden ustanovením § 164 odst. 3 trestního řádu k tomu, aby co nejrychleji zjistil důkazy podstatné ke zjištění okolností skutku, jeho pachatele a v neposlední řadě i skutečností vedoucích k řádnému posouzení následků takového skutku podle ustanovení § 164 odst. 1 trestního řádu. Pokud je konáno zkrácené přípravné řízení, je účelem objasnění a prověřování dle smyslu hlavy deváté trestního řádu.

Jednotlivé části přípravného řízení lze od sebe snadno odlišit na zahájení, jeho průběh a ukončení. Skončení přípravného řízení je odvislé od určitých procesních úkonů, jako je například obžaloba. V případě zkráceného přípravného

řízení je toto ukončeno podáním návrhu na potrestání, případně jeho podmíněčným odložením.¹²

1.3.4. Předběžné projednání obžaloby

Předběžné projednání obžaloby má na rozdíl od přípravného řízení nepovinnou povahu. Tato fakultativní povaha vychází z právní úpravy ustanovení § 185 odst. 1 trestního řádu, který dává předsedovi senátu na zvážení, jestli je nutno předběžně projednat došlou obžalobu ještě před nařízením hlavního líčení. Důvody, pro které může předseda senátu nařídit předběžné projednání obžaloby, jsou obsaženy v ustanovení § 186 trestního řádu. Předseda senátu nařídí předběžné projednání obžaloby, domnívá-li se, že věc patří do působnosti jiného soudu, jde-li o situaci odůvodňující zastavení trestního stíhání, je-li dán předpoklad pro jiné právní posouzení skutku než jak je spatřováno v obžalobě, došlo-li v přípravném řízení k porušení práva na obhajobu, došlo-li k závažným procesním chybám nebo pokud v přípravném řízení nebyly zjištěny všechny okolnosti důležité pro rozhodnutí soudu.¹³ Domnívám se, že tyto chyby by měly být odstraňovány již v přípravném řízení státními zástupci.

I v případě tohoto stádia se užívá princip vzájemné kontroly orgánů činných v trestním řízení. Jedna z funkcí přípravného řízení, takzvaná filtrační funkce, by měla zaručit, aby se do soudních stádií nedostaly skutky, kde není opodstatnění k jejich stíhání. Filtrační funkce předběžného projednání obžaloby by měla zabránit prostupu obžalob do hlavního líčení, které nemají pro projednání v hlavním líčení spolehlivý základ. Při novele trestního řádu č. 265/2001 Sb. došlo k restrikci této funkce tím, že došlo k omezení možnosti soudu vracet věci státnímu zástupci.¹⁴

Mezi důvody, pro které může soud vrátit věc státnímu zástupci k došetření, patří dle ustanovení § 188 trestního řádu případy, ve kterých došlo k vážnému procesnímu pochybení v přípravném řízení, nebyly řádně objasněny okolnosti skutku, které jsou podstatné pro rozhodnutí soudu, a došetření před soudem by bylo oproti získání důkazů v přípravném řízení spojeno s překážkou rychlosti řízení.¹⁵

¹² Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 458-460. ISBN 978-80-7400-496-4

¹³ ust. § 186 zákona č. 141/1961, o trestním řízení soudním (trestní řád)

¹⁴ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 460-461. ISBN 978-80-7400-496-4

¹⁵ ust. § 188/1e) zákona č. 141/1961, o trestním řízení soudním (trestní řád)

1.3.5. Hlavní líčení

Smyslem a účelem hlavního líčení je rozhodnutí o vině a trestu obviněného. Hlavní líčení, stejně jako předběžné projednání obžaloby, není povinným stádiem trestního řízení vzhledem k tomu, že soud má i jiné možnosti, jak se vypořádat s obžalobou. Soudu dává trestní řád, jak jsem již uvedl v předchozí kapitole, možnost rozhodnout v předběžném projednání obžaloby dle ustanovení § 188 odst. 1, 2 trestního řádu, nebo může vydat rozhodnutí mimo hlavní líčení podle § 231 trestního řádu a samozřejmě může vydat trestní příkaz podle § 314e trestního řádu. Předseda senátu nebo samosoudce je ovšem povinen nařídít hlavní líčení v případě, že nepostupoval podle shora uvedených ustanoveních trestního řádu, nebo v případě, že byl podán odpor proti vydanému trestnímu příkazu. V případě rozhodování týkajícího se provinění mladistvého je soud pro mládež oprávněn rozhodnout, a to z důvodu chybějícího veřejného zájmu na dalším stíhání mladistvého, od stíhání odstoupit dle ustanovení § 70 odst. 1 zák. č. 218/2003 Sb.

Dovršením hlavního líčení dochází k naplnění smyslu trestního řízení, což je spravedlivé potrestání viníků. Předchozí stadia, jako jsou přípravné řízení a předběžné projednání obžaloby, jsou jen cestou k hlavnímu líčení a formují podmínky pro jeho konání.¹⁶

1.3.6. Opravné řízení

Účelem a cílem opravného řízení je naplnění obecných zásad trestního řízení s nárokem na zákonnost. V souvislosti s naplněním zásady materiální pravdy je obrana osob proti vadným rozhodnutím. Právo obžalovaného na zrevidování odsuzujícího rozsudku nadřízeným soudem plyne z čl. 2 Protokolu č. 7 k Úmluvě. Dalším neméně důležitým posláním opravného řízení je snaha o sjednocení výkladu zákona. Opravné řízení slouží nadřízeným orgánům k dohledu nad trestním řízením.

V trestním řízení v České republice rozdělujeme opravné prostředky na řádné opravné prostředky a na mimořádné opravné prostředky. Mezi řádné opravné prostředky patří stížnost a odvolání. Tyto prostředky se uplatňují proti nepravomocným rozhodnutím orgánů. Stížností brojí stěžovatel proti usnesení

¹⁶ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. Trestní právo procesní. 5. Praha : ASPI, 2008. str. 456-457. ISBN 978-80-7357-348-5.

a odvoláním proti rozsudku. Samostatným typem řádného opravného prostředku je odpor. Mimořádnými opravnými prostředky jsou dovolání, stížnost pro porušení zákona a obnova řízení. Těmito prostředky se lze bránit proti rozhodnutím, která již nabyla právní moci a míří proti usnesením i rozsudkům.¹⁷ Dovolání bylo zahrnuto mezi mimořádné opravné prostředky až novelou trestního řádu č. 265/2001 Sb. a bylo vedeno snahou zákonodárce o rovné postavení stran domáhajících se zrevidování nesprávných rozhodnutí za využití mimořádných opravných prostředků.¹⁸

¹⁷ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. vydání. Praha : Leges, 2016. str. 602-605. ISBN 978-80-7502-160-1

¹⁸ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 463. ISBN 978-80-7400-496-4

2. Prověřování a jeho úloha v trestním řízení

2.1. Postup před zahájením trestního stíhání - prověřování

Činnost před zahájením trestního stíhání je důležitým prvkem přípravného řízení. Začlenění činnosti před zahájením trestního stíhání do přípravného řízení přinesla novela trestního řádu č. 265/2001 Sb. V době před zmíněnou novelou zněl později novelizovaný § 12 odst. 10 trestního řádu takto *„Trestním řízením se rozumí řízení podle tohoto zákona, trestním stíháním pak úsek řízení od zahájení trestního stíhání až do právní moci rozsudku, případně jiného rozhodnutí orgánu činného v trestním řízení ve věci samé a přípravným řízením úsek od zahájení trestního stíhání, případně od provedení neodkladných nebo neopakovatelných úkonů (§ 160 odst. 1,2) do podání obžaloby, postoupení věci, přerušení nebo zastavení trestního stíhání před podáním obžaloby.“*¹⁹

Zmíněná novela trestního řádu přinesla začlenění tehdejšího neprocesního stádia před zahájením trestního stíhání do přípravného řízení. Jak jsem již v předchozí kapitole práce uvedl, zákonodárce byl veden snahou o urychlení a zekonomičtění celého procesu. Novela omezovala dvojitost činností v předsoudním stádiu. Došlo rovněž k posílení funkce dozoru státního zástupce, čímž byla zlepšena záruka ochrany práv a svobod, což poskytlo uplatnění zásady legality na začátku trestního řízení. Posláním přípravného řízení je zvláště nalezení důkazů, které jsou později prováděny a hodnoceny před soudem.²⁰

Po zmíněné novele trestního řádu se začal užívat v souvislosti s pojmem „postup před zahájením trestního stíhání“ pojem „objasňování a prověřování skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin“. Je však nutné konstatovat, že se jedná o dva totožné pojmy. Novela trestního řádu odstranila někdy problematické rozdělení předsoudního stádia trestního řízení na tři fáze. Do té doby se rozlišoval postup před zahájením trestního stíhání, přípravné řízení a vyšetřování. Novela, jak jsem již uvedl, toto změnila a v současné době je

¹⁹ ust. § 12 zákona č. 141/1961, o trestním řízením soudním (trestní řád), ve znění účinném od 1. 10. 2000 do 31. 12. 2000

²⁰ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 484-486. ISBN 978-80-7400-496-4.

postup před zahájením trestního stíhání, tedy prověřování a vyšetřování, dvěma fázemi přípravného trestního řízení.²¹

2.2. Funkce a účel činnosti před zahájením trestního stíhání

Činnost před zahájením trestního stíhání má několik funkcí. Jsou jimi funkce iniciační, verifikační, vyhledávací, zjišťovací, funkce legality a funkce garanční. Iniciační funkce je vyjádřena dvěma způsoby:

1) závazkem policejního orgánu a státního zástupce vyplývajícího z ustanovení § 158 odst. 1 trestního řádu, který zakládá povinnost policejního orgánu *„na základě vlastních poznatků, trestních oznámení i podnětů jiných osob a orgánů, na jejichž podkladě lze učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu, učinit všechna potřebná šetření a opatření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a směřující ke zjištění jeho pachatele“*²²

2) zahájením trestního řízení, a to buď sepsáním záznamu o zahájení úkonů trestního řízení dle ustanovení § 158 odst. 3 trestního řádu, či provedením neodkladných nebo neopakovatelných úkonů, případně rozhodnutím o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 trestního řádu

Verifikační funkce má za cíl zamezení neoprávněné a neodůvodněné obžalobě osoby a její ochrana před nezákonným zásahem do jejích zaručených práv. Vyhledávací funkce slouží k odhalení důkazů a informací o spáchaných trestných činech relevantních pro pozdější soudní řízení. Vyhledávání důkazů a informací provádějí policejní orgány, případně státní zastupitelství. Zajišťovací funkce leží na potřebě zajištění a uchování důkazů, u kterých může dojít k jejich zničení a nemohly by tak být provedeny v hlavním líčení. Například v případě, že je potřeba vyslechnout „přestárlou osobu“ jako svědka nebo zajistit stopy při ohledání místa činu. K zajištění takových důkazů slouží provedení neodkladných a neopakovatelných úkonů. Funkce legality si klade za cíl, aby veškeré prokazatelně spáchané trestné činy byly bez rozdílu stíhány. Garanční funkce zaručuje, aby nebylo nezákonně a neodůvodněně zasahováno do práv a svobod

²¹ Šámal, Pavel a kol. Trestní řád II. § 157 až 314. 7. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 1938. ISBN 978-80-7400-465-0.

²² ust. § 158/1 zákona č. 141/1961, o trestním řízení soudním (trestní řád)

osob, která jsou zaručena Listinou základních práv a svobod a mezinárodními smlouvami o lidských právech a svobodách, tedy aby trestní stíhání fyzických a právnických osob bylo otevíráno jen v opodstatněných a zákonných případech.²³

2.3. Účel prověřování

Účel prověřování lze charakterizovat jako činnost směřující ke zformování podmínek vedoucích buď k zahájení trestního stíhání určité osoby dle ustanovení § 160 odst. 1 trestního řádu, nebo k rozhodnutí o odložení, nebo k jinému vyřízení věci dle ustanovení § 159a až § 159d trestního řádu.

Policejní orgán prověřuje informace pramenící buď z vlastní činnosti, nebo poznatky pramenící z oznámení jiných osob nebo orgánů. Informace, které policejní orgán získá, je třeba prověřit, zda se u nich neobjevuje podezření ze spáchání trestného činu, nebo takové podezření rozptýlit. Policejní orgán prověřováním zjišťuje, zda prvotní informace o možném spáchání trestného činu jsou reálné, a ve věci shromažďuje další relevantní údaje vedoucí k objasnění věci a vypátrání pachatele.²⁴

2.4. Zásady trestního řízení

Znalost základních zásad je nutná k pochopení smyslu trestního řádu. Tato znalost je nápomocna k výkladu a aplikaci ustanovení trestního řádu. Zásady se uplatní při řešení nejasných výkladových a aplikačních otázek. Základní zásady, jejich výklad a aplikace nesmí být v rozporu s Ústavou a Listinou základních práv a svobod.²⁵ „Základními zásadami trestního řízení rozumíme vůdčí právní ideje, jimž toto vůdčí postavení přiznává zákon.“²⁶ Jednotlivé zásady lze pro jejich pochopení rozdělit podle jejich obsahu na zásady obecné, zahájení řízení, veřejnosti, dokazování a materiální pravdy. Mezi zásady obecné patří stíhání jen ze zákonných důvodů, spolupráce se zájmovými sdruženími občanů a zásada obhajoby. Mezi zásady zahájení řízení patří zásada oficiality, legality a zásada

²³ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 484-486. ISBN 978-80-7400-496-4.

²⁴ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 498. ISBN 978-80-7400-496-4.

²⁵ Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vyd. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 19. ISBN 978-80-7400-465-0.

²⁶ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. Trestní právo procesní. 5. Praha : ASPI, 2008. str. 63. ISBN 978-80-7357-348-5.

obžalovací. Mezi zásady dokazovací patří zejména zásady vyhledávací, bezprostřednosti a ústnosti a dále pak zásada presumpce nevinny a volného hodnocení důkazů. Zásada veřejnosti je pak platná především v řízení před soudem.²⁷ Základní zásady mají určité funkce. Jsou jimi funkce poznávací, interpretační, aplikační a funkce zákonodárná.²⁸

Aby byl naplněn účel trestního řízení, je nutné zachovat i základní zásady trestního řízení. Základní zásady trestního řízení jsou upraveny Ústavou české republiky, Listinou základních práv a svobod a dále jsou rozvedeny v ustanoveních trestního řádu. Ústava České republiky zaručuje některé stěžejní zásady trestního řízení a zaručuje právo na řádnou obhajobu obviněného. Lze uvést zejména čl. 8 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, který stanoví, že nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven osobní svobody jinak, než na základě zákona. Mezi základní zásady trestního řízení patří právo na spravedlivý proces. Právo na spravedlivý proces obsahuje zásadu rovnosti zbraní, což znamená, že žádná ze stran nesmí být zvýhodněna v trestním řízení vůči protistraně. Ústava a Listina dále ve svém znění zakotvují další zásady, jako je presumpce nevinny, která je obsažena v čl. 40 odst. 2 Listiny. Zásada rovnosti účastníků je obsažena v čl. 37 odst. 3 Listiny a čl. 96 odst. 1 Ústavy, právo na obhajobu je zakotveno v čl. 40 odst. 3 a 4 Listiny a zásada „*ne bis idem*“ je popsána v čl. 40 odst. 5 Listiny. Další zásady, například zásada veřejnosti, ústnosti a rychlosti, jsou obsaženy v čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 96 odst. 2 Ústavy.

Ústavní právo má zásadní význam pro formování základních zásad trestního řízení. V tomto je dále nutné zmínit ustanovení čl. 10 Ústavy, dle jehož znění byly vyhlášeny Mezinárodní smlouvy, které byly se souhlasem Parlamentu České republiky ratifikovány a staly se součástí právního systému České republiky. V případě, že takto ratifikovaná mezinárodní smlouva stanoví věc odlišně od zákona, uplatní se mezinárodní smlouva. Takové mezinárodní smlouvy se uplatní přímo.²⁹

²⁷Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. Trestní právo procesní. 5. Praha : ASPI, 2008. str. 65. ISBN 978-80-7357-348-5.

²⁸Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. vydání. Praha : Leges, 2016. str. 117. ISBN 978-80-7502-160-1.

²⁹Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vyd. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 4-6. ISBN 978-80-7400-465-0.

Zásady spravedlivého procesu jsou dále obsaženy v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, a to zejména v čl. 6 evropské úmluvy o ochraně lidských práv. Článek č. 6 úmluvy v odstavci 1 hovoří o právu člověka, aby jeho věc byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána soudem, který je nezávislý a nestranný. Odstavec 2 čl. 6 úmluvy dále hovoří o presumpci nevinu a v odstavci 3 čl. 6 jsou zaručena minimální práva člověka, jako je právo na obhajobu a užití svého mateřského jazyka³⁰

2.4.1 Zásady trestního řízení v předchozí právní úpravě

V roce 1961 došlo k zakotvení některých základních zásad trestního řízení do úvodních ustanovení trestního řádu, a to po negativních zkušenostech s předchozí právní úpravou platnou v 50. letech minulého století.³¹ Hlavním rysem trestního řádu č. 87/1950 Sb., který nabyl účinnosti dne 1. 8. 1950, bylo jeho třídní zaměření a výchovná úloha. Řád byl zaměřen na vedení pracujících k bdělosti a ostražitosti. Právní úprava posilovala úlohu prokurátora ke střežení socialistické zákonnosti. Trestní řízení v té době mělo spíše inkviziční charakter, kdy obviněný měl prakticky za povinnost vypovídat a bylo omezeno právo nahlížet do spisu před podáním obžaloby.³²

Na nedostatky trestního řádu č. 87/1950 Sb. bylo reagováno v trestním řádu č. 64/1956, který nabyl účinnosti dne 1. 1. 1957. Trestní řád z roku 1956 podrobněji upravil přípravné řízení, předběžné projednání obžaloby a rovněž i odvolací řízení. Úloha prokurátora při rozhodnutí byla posunuta na soudy. Trestní řád z roku 1956 v ustanovení §1 odst. 1 zakotvoval snahu, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a pachatelé potrestáni. V ustanovení § 1 odst. 2 zmíněného trestního řádu byla přímo zakotvena povinnost orgánů činných v trestním řízení, aby trestní řízení bylo prováděno bez zbytečných průtahů a byla chráněna a zaručena občanská práva a svobody. Nejdůležitější změnou v této právní úpravě proti té předchozí bylo v ustanovení § 2 zakotvení základních zásad trestního řízení.³³

³⁰ Europe, Council of. www.echr.coe.int. [Online] [Citace: 1. 3 2018.] http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf.

³¹ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. Trestní právo procesní. 5. Praha : ASPI, 2008. str. 63. ISBN 978-80-7357-348-5.

³² Růžička, Miroslav. Přípravné řízení a stádium projednání trestní věci v řízení před soudem. Praha : LexisNexis CZ, s.r.o., 2005. str. 27-30. ISBN 80-86199-93-2.

³³ Růžička, Miroslav. Přípravné řízení a stádium projednání trestní věci v řízení před soudem. Praha : LexisNexis CZ, s.r.o., 2005. str. 41. ISBN 80-86199-93-2.

Zmíněné ustanovení obsahovalo povinnost prokurátora stíhat všechny trestné činy, o kterých se dozví. Trestní stíhání před soudem bylo možné jen na základě prokurátorem podané obžaloby. Orgánům činným v trestním řízení byla uložena povinnost postupovat z úřední povinnosti a byla uložena povinnost k provádění a shromažďování důkazů jak v neprospěch obviněného, tak i v jeho prospěch. V případě doznání obviněného toto nezbavovalo orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumávat všechny okolnosti. Soudy v trestním řízení rozhodovaly v senátech, které byly tvořeny soudci a soudci z lidu, kteří si byli rovni. Tam, kde to zákon stanovil, rozhodoval předseda senátu jako soudce jediný. Trestní řád zaručoval nezávislost soudců a jejich povinnost postupovat podle platných právních norem. Soudce hodnotil důkazy podle svého vnitřního přesvědčení. Byla zakotvena zásada ústnosti a bezprostřednosti. Osoba, proti níž se trestní stíhání vedlo, musela být řádně poučena o svých procesních právech. Zmíněné ustanovení trestního řádu z roku 1956 rovněž obsahovalo zásadu presumpce nevinny, tedy na osobu, proti které se vedlo trestní řízení, nemohlo být do pravomocného odsouzení hleděno jako na vinou. A dále obsahovalo právo každého, aby mohl před soudem používat svůj mateřský jazyk.³⁴

2.4.2 Systém základních zásad v přípravném řízení

Systém základních zásad tvoří ucelenou soustavu, ve které jednotlivé zásady spolu souvisí. Úkoly trestního řízení lze plnit jen při dodržování zákonem stanovených zásad. Na zásadách stojí jednotlivá stadia trestního řízení. Neznamená to ovšem, že všechny zásady se ve stejné síle uplatní ve všech stádiích trestního řízení. Síla jejich uplatnění je odvislá od charakteru určitého institutu nebo procesního stadia. Například zásady bezprostřednosti a ústnosti se ve stádiu prověřování neuplatňují. Pečlivě se zásady uplatní zejména v hlavním líčení s ohledem na jeho stěžejní postavení v trestním procesu.

Dále je nutné podotknout, že ne všechny zásady zavazují všechny orgány činné v trestním řízení. Některé zásady jsou určeny jen některým orgánům činným v trestním řízení. Například zásady uvedené v § 2 zák. 141/1961 Sb. (trestní řád)

³⁴ Zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

zavazují všechny orgány činné v trestním řízení a zásady uvedené v § 3, 9 a 12 trestního řádu zavazují jen některé orgány činné v trestním řízení.³⁵

zásada řádného zákonného procesu

Zásada řádného zákonného procesu je upravena v ustanovení § 2 odst. 1 trestního řádu a stanoví, že každá osoba může být stíhána jen na základě zákonných důvodů a zákonným způsobem. Jedná se o jednu z nejdůležitějších zásad, která má podstatný vliv ve stádiu prověřování v trestním řízení. Zmíněné ustanovení trestního řádu má úzkou souvislost s čl. 8 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, který stanoví, že nikdo nemůže být zbaven osobní svobody v rozporu se zákonem. Tuto zásadu lze nalézt i v čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy o lidských právech.³⁶ Zárukou k uplatňování této zásady je zákonem zakotvený dozor státního zástupce v předsoudní fázi řízení nad postupy policejních orgánů. Vybočení z této zásady může mít důsledky jak trestně právní, tak i v úseku práva civilního.³⁷

Jak jsem uvedl, zásada řádného zákonného procesu má zásadní vliv na stádium prověřování, jelikož činnost orgánů činných v trestním řízení před zahájením trestního stíhání má často méně formální charakter než například právě ve fázi vyšetřování. Ve fázi před zahájením trestního stíhání policejní orgány často využívají operativní činnost, operativně pátrací prostředky nebo vyžadují potřebné podklady. Jelikož tato činnost má mnoho podob, není z tohoto důvodu upravena zákonem, ale je upravena především v podzákonných předpisech a interních aktech řízení. Vzhledem k uvedeným skutečnostem má podstatný význam státní zástupce při výkonu svého nároku na dozor nad zákonností před zahájením trestního stíhání.

Orgány činné v trestním řízení jsou někdy ve snaze objasnit prověřovanou událost až příliš horlivé a dochází k vybočení z této zásady. Trestní stíhání je ovšem možné vést jen dle litery zákona. Dle ustanovení § 89 odst. 3 trestního řádu platí, že *„důkaz získaný nezákonným donucením nebo hrozbou takového donucení nesmí být použit v řízení s výjimkou případu, kdy se použije jako důkaz proti osobě, která*

³⁵ Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vyd. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 19. ISBN 978-80-7400-465-0

³⁶ Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vyd. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 21. ISBN 978-80-7400-465-0.

³⁷ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. Trestní právo procesní. 5. Praha : ASPI, 2008. str. 66. ISBN 978-80-7357-348-5

*takové donucení nebo hrozby donucení použila*³⁸. V této otázce je nutné zmínit i rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Magnus Gäfgen vs. Německo. V uvedené věci byl stěžovatel odsouzen německým Krajským soudem ve Frankfurtu na doživotí za spáchání trestného činu vraždy a únosu s vyděračstvím.

Při vyšetřování případu byl Magnus Gäfgen ze strany německé policie donucován k výpovědi tím způsobem, že mu vyslychající policista vyhrožoval, že mu bude ze strany speciálně vyškoleného člověka způsobena značná bolest, pokud neprozradí místo, kde se nachází unesená oběť. Magnus Gäfgen ve své stížnosti tvrdil, že mu bylo ze strany policistů dále vyhrožováno, že bude sexuálně zneužit ze strany spoluvězňů. Magnus Gäfgen nátlaku německé policie podlehl a prozradil, kde ukryl jím zavražděnou oběť. Policisté byli ve věci vedeni snahou zachránit unesené dítě. V tomto případě dospěl Evropský soud pro lidská práva k závěru, že k porušení čl. 6 Evropské úmluvy o lidských právech nedošlo. Vynucená výpověď nebyla v trestním procesu německými soudy použita jako důkaz. Německým zemským soudem bylo rozhodnuto, že doznání obviněného v přípravném řízení jsou procesně nepoužitelná, jelikož byla získána za užití zakázaných vyšetřovacích metod. Německým soudem bylo konstatováno porušení čl. 3 Úmluvy a § 136a StPO. Zákaz důkazu platí nejen pro výpověď, která byla učiněna pod pohrůzkou mučení, ale jelikož se nedostalo Gäfgenovi řádného poučení i na další výpovědi provedené v přípravném řízení ve smyslu nepoužitelnosti vypovědí získaných zakázaným způsobem.

Soud vážil dvě základní práva, a to právo obžalovaného na jedné straně a závažnost spáchaného trestného činu vraždy malého dítěte. Soud rozhodl, že nepřipuštění důkazů nalezených na základě vynuceného doznání je v dané věci nepřiměřené. Soud tedy připustil důkazy, které byly získány až na základě vynuceného doznání, ovšem hodnotil je pouze jako podpůrné k dalším zákonně získaným důkazům. Policisté, kteří při vyšetřování skutku užíli nátlaku proti stěžovateli, byli podmíněčně odsouzeni k nízkým pokutám. Rozsudek Gäfgen proti

³⁸ § 89 odst. 3 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Německu znamenal určitý zlom v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva.³⁹

Zásada řádného zákonného procesu v sobě obsahuje i zásadu zdrženlivosti, která upravuje vyloučení bezdůvodného stíhání, což znamená, že do práv právnických a fyzických osob má být zasahováno jen v míře nezbytně nutné. S omezením základních práv a svobod musí být šetřeno a nesmí dojít k jejich zneužívání k jiným účelům, než pro které jsou upraveny zákonem. Dle litery trestního řádu lze stíhat pouze za spáchané trestné činy, nikoliv za spáchané přestupkové jednání nebo správní delikty.⁴⁰

zásada přiměřenosti

Zásadu přiměřenosti lze nazvat rovněž zásadou zdrženlivosti. Tato zásada má význam v ochraně před svévolným zasahováním do základních práv a svobod při provádění úkonů trestního řízení. V případě, že jsou tyto úkony vedeny vůči osobě, proti níž se řízení vede, má zásada přiměřenosti vztah k zásadám presumpce nevinu a řádného zákonného procesu. Touto zásadou jsou vázány všechny orgány činné v trestním řízení a je povinností se touto zásadou řídit ve všech stádiích řízení. Orgány činné v trestním řízení mají za povinnost postupovat tak, aby šetřily práva a svobody zaručené Listinou základních práv a svobod a mezinárodními smlouvami o lidských právech a základních svobodách, kterými je Česká republika vázána. Do těchto zaručených práv lze zasahovat jen v odůvodněných případech na základě zákona. Smí být zasahováno jen v nezbytně nutné míře. Tam, kde je řízení vedeno proti osobě mladistvé, je třeba jednat s výchovným smyslem řízení a šetřit její osobnost. Musí být postupováno s přihlédnutím k jejímu věku a vyspělosti tak, aby nedošlo k narušení jejího dalšího vývoje.

Projev zásady přiměřenosti můžeme nalézt například v ustanovení § 88 odst. 1 trestního řádu, kdy odposlech a záznam telekomunikačního provozu lze nařídit jen v případě podezření ze spáchání zločinu, kde je stanovena horní

³⁹ Herczeg, Jiří. Zásada „nemo tenetur“ a práva obviněného v trestním řízení. Bulletin Advokacie. 2010, 1-2, stránky 38-47

⁴⁰ Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vyd. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 22. ISBN 978-80-7400-465-0.

hranice trestu nejméně osm let a tam, kde se jedná o úmyslný trestný čin, kde je Česká republika vázána mezinárodní smlouvou k jeho stíhání.⁴¹

zásada rychlého procesu

Tato zásada je vedena snahou o vedení trestního řízení bez zbytečných průtahů. Ovšem rychlost nesmí být samozřejmě na úkor kvality. Článek č. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod přímo obsahuje právo, aby věc byla projednána bez neopodstatněných průtahů. S největším důrazem je nutné uplatňovat tuto zásadu ve věcech vazebních a tam, kde došlo k zajištění větší majetkové hodnoty. Rovněž je kladen důraz na uplatnění této zásady v řízení v trestních věcech mladistvých. Zákon o soudnictví ve věcech mladistvých přímo stanoví, že mladistvý má právo, aby jeho věc byla projednána bez zbytečného odkladu. Rychlost trestního řízení přímo ovlivňuje množství a kvalitu zajištěných důkazů. Čím je řízení delší, snižuje to jeho výchovný a preventivní charakter.

Jak jsem již uvedl, zásada rychlosti řízení se uplatňuje především ve věcech vazebních, kde má vliv na dobu trvání vazby, ale uplatňuje se i v mnoha dalších případech. Například v ustanovení § 164 odst. 1 trestního řádu je policejnímu orgánu přímo uložena povinnost postupovat co nejrychleji při nalezení důkazů vedoucích k posouzení věci a nalezení osoby pachatele.

Žádná platná právní úprava nezakládá možnost v případě porušení této zásady zastavit trestní stíhání. Délka trestního stíhání je ovšem závislá na mnoha ohledech, jako je složitost případu, chování svědků, případně pachatele a v neposlední řadě i kvalita a rychlost činnosti orgánů činných v trestním řízení. Pro posouzení oprávněnosti delší doby trvání prověřování a trestního stíhání je nutné vzít v potaz počet podezřelých nebo obviněných osob, období trestné činnosti, případně zda se trestná činnost odehrávala pouze na území jednoho státu, či měla mezinárodní přesah. Je nutné rovněž brát na zřetel, že není možné dát k tíži státním orgánů to, že stěžovatel využívá svých procesních práv.⁴²

⁴¹ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 90-92. ISBN 978-80-7400-496-4.

⁴² Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 92-94. ISBN 978-80-7400-496-4.

zásada zajištění práva na obhajobu

Zásada zajištění práva na obhajobu je vyjádřena nejen v trestním řádu, ale i v Listině základních práv a svobod v čl. 37 odst. 2 a čl. 40 odst. 3 a dále i v Evropské úmluvě o lidských právech v čl. 6 odst. 3 písm. b) a c). Dle těchto ustanovení má každý právo na právní pomoc, a to již na počátku řízení. Zmíněnou zásadu lze rozdělit na několik složek, a to na právo být obhajován, na právo zvolit si obhájce dle svého uvážení a na umožnění účasti obhájce při všech procesních úkonech. S právem na obhajobu souvisí nárok na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu, právo na poučení a institut nutné obhajoby.⁴³

Právo na obhajobu náleží osobě nejen po zahájení trestního stíhání, ale i před zahájením trestního stíhání má osoba dle ustanovení § 158 odst. 5 trestního řádu právo na právní pomoc advokáta. V tomto případě ovšem nemá advokát postavení subjektu trestního řízení. Úlohou právní pomoci v tomto případě je pouze zajistit, aby se vyslýchanému dostalo ze strany policejního orgánu před výslechem náležitého a srozumitelného poučení a aby byl výslech prováděn zákonným způsobem. Tedy advokát v tomto případě například nemůže klást otázky nebo nahlížet do spisu. Existují ovšem dva protichůdné názory na to, zda v případě, že se jedná o výslech osoby „podezřelé“, by neměl mít možnost advokát uplatnit alespoň některá procesní práva. Avšak tento názor je menšinový, kdy převládá pojetí, že účast advokáta v řízení před zahájením trestního řízení se omezuje pouze na právní pomoc.⁴⁴ To v mnoha případech advokát při poskytování právní pomoci opomine a z tohoto důvodu leckdy dochází k nedorozuměním mezi ním a vyslychajícím policejním orgánem.

V právní úpravě před novelou trestního řádu č. 265/2001 Sb. neobsahovalo ustanovení § 158 trestního řádu přímo právo každého na právní pomoc advokáta při podání vysvětlení v prověřování. Bohužel v mnohých případech se stávalo, že policejní orgán si vykládal tehdejší ustanovení trestního řádu tak, že v případě podání vysvětlení nemá osoba právo na to, aby v průběhu vysvětlení byl advokát přítomen. V případě řízení proti mladistvému je zásada upravena na povinnost

⁴³ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. [editor] Mgr. Eva Jasná. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2007. str. 119-121. ISBN 978-80-7179-572-8.

⁴⁴ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 488-489. ISBN 978-80-7400-496-4

přítomnosti obhájce již od prvního úkonu vůči mladistvému ze strany orgánů činných v trestním řízení.⁴⁵

Ústavní soud se ve svém nálezu č. 15/2002 Sb. vyjádřil doslova, že „*Právo na obhajobu je jedním z nejdůležitějších základních práv osob, proti nimž se trestní řízení vede a směřuje k dosažení spravedlivého rozhodnutí, vydaného nejen v zájmu trestně stíhané osoby, ale nepochybně také v zájmu demokratického právního státu, založeného na úctě k právům a svobodám člověka a občana. Stát proto musí zajistit takové podmínky, aby uvedené principy bylo možné realizovat cestou příslušných procesních záruk postavení obhájce i obviněného.*

Ustanovení § 33 odst. 1 trestního řádu konkretizuje základní práva obviněného, který má mj. právo zvolit si obhájce a radit se s ním i během úkonů prováděných orgánem činným v trestním řízení, a je-li ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, může s obhájcem mluvit bez přítomnosti třetí osoby. Ústavní soud je toho názoru, že toto ustanovení je nutno vykládat nikoli omezujícím způsobem, ale při použití ústavněprávní interpretace s ohledem na záruky spravedlivého procesu, a že právo hovořit s obhájcem bez přítomnosti třetí osoby je třeba umožnit i obviněnému, který byl zadržen v souladu s § 75 trestního řádu.“

46

zásada zajištění práv poškozeného

Tato zásada byla zakotvena do základních zásad trestního řízení zákonem č. 45/2003 Sb., o obětech trestných činů, kdy toto bylo dále promítnuto do novelizace § 2 odst. 15 trestního řádu. Tímto byla dána povinnost orgánů činných v trestním řízení umožnit poškozenému uplatňovat jeho zákonem stanovená práva, zejména jeho právo na poučení, a to již při oznámení. Povinnost poučení poškozeného je stanovena tak, aby byl poškozený v trestním řízení poučen vhodným způsobem a aby tomu porozuměl. Jen takové poučení je sto umožnit poškozenému, aby mohl dosáhnout svých práv. Je na orgánu činném v trestním řízení, jakou formu poučení poškozeného zvolí, a to zejména s přihlédnutím k jeho fyzickému a psychickému stavu. Je tedy jen na něm, zda

⁴⁵ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. [editor] Mgr. Eva Jasná. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2007. str. 119-121. ISBN 978-80-7179-572-8.

⁴⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 12. 2. 2002, sp. zn. I. ÚS 592/2000, uveřejněný pod č. 15 ve svazku 25 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu České republiky

poškozeného poučí na místě písemně, ústně, či případně elektronicky. Trestní řád přímo stanoví podmínku, aby poškozenému bylo umožněno dosáhnout náhrady vzniklé škody nebo nemajetkové újmy, či vydání bezdůvodného obohacení. Dále byla dána povinnost chovat se k oběti ohleduplně a šetřit její osobnost po celou dobu trestního řízení. Došlo k odlišení pojmu oběť od pojmu poškozeného. Poškozený může být v řízení zastupován zmocněncem.⁴⁷

Účelem této zásady je snaha o eliminaci další újmy oběti, která by mohla vzniknout při trestním řízení sekundární a opakovanou viktimizací. Primární viktimizaci způsobuje oběti přímo pachatel. Oběti trestného činu bylo přiznáno právo učinit v průběhu trestního řízení prohlášení, jaký vliv mělo spáchání trestného činu na jeho dosavadní život. V případě písemného prohlášení má toto v řízení před soudem váhu listinného důkazu.⁴⁸

zásada oficiality

Zásada oficiality představuje myšlenku, že jen stát je nadán k trestnímu stíhání. Účelem této zásady je předcházení vzniku excesů a svévoli, kterým lze zabránit jen dodržováním právních norem a stanovených postupů. Povinnost orgánů činných v trestním řízení je stanovena v ustanovení § 2 odst. 4 trestního řádu, kdy je podrobněji rozvedena v dalších ustanoveních upravujících povinnosti každého jednotlivého orgánu činného v trestním řízení. Ovšem například povinnost ke stíhání trestných činů policií není stanovena pouze trestním řádem, ale je dále upravena zákonem o Policii České republiky, a to zejména ustanovením § 69 odst. 1. Tímto ustanovením je dána povinnost policie vyhledávat a odhalovat trestnou činnost, a to ještě před samotným zahájením úkonů v trestním řízení dle ustanovení § 158 odst. 3 trestního řádu. Ze zásady oficiality jsou dále odvozeny zásady vyhledávací a zásada legality.⁴⁹

Výjimkou ze zásady oficiality jsou ty případy, kdy je postup orgánů činných v trestním řízení na návrh, případně podnět nebo žádost oprávněného subjektu. Jedná se například o řízení o náhradě škody nebo rozhodnutí o svědečném. Zásada

⁴⁷ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 96-98. ISBN 978-80-7400-496-4.

⁴⁸ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. vydání. Praha : Leges, 2016. str. 177. ISBN 978-80-7502-160-1.

⁴⁹ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 100-101. ISBN 978-80-7400-496-4.

oficiality zavazuje všechny orgány činné v trestním řízení a je určující pro všechna stádia trestního řízení⁵⁰

zásada legality

Zásadu legality zakotvuje ustanovení § 2 odst. 3 trestního řádu. Zmíněné ustanovení stanoví povinnost státních zástupců stíhat všechny trestné činy, o kterých se dozví, s výjimkami stanovenými zákonem nebo mezinárodní smlouvou, kterou je Česká republika vázána. Účelem této zásady je myšlenka stíhat všechny trestné činy bez ohledu na osobní zájmy orgánů činných v trestním řízení. Je nežádoucí, aby docházelo k výběru, které trestné činy a osoby budou stíhány a které nikoliv. Jedině takovým přístupem lze postupovat spravedlivě a naplnit tak rovnost všech osob před zákonem bez rozdílu.

Ze zásady legality jsou dány zákonné výjimky. Výjimka z povinnosti stíhání platí pro případy, kde je ze zákona ke stíhání potřeba souhlasu poškozeného, kde se jedná o osoby, které jsou vyňaty z pravomoci orgánů činných v trestním řízení a samozřejmě u osob, kde je trestní stíhání nepřípustné. Jsou ovšem i případy, kdy trestné činy mohou i nemusí být stíhány. Jedná se například o případ, kdy je trestní stíhání neúčelné, tj. pokud trest, ke kterému může trestní stíhání vést, je bezvýznamný vedle trestu, který obviněnému hrozí nebo mu již byl uložen.⁵¹

zásada vyhledávací

Další důležitou zásadou v trestním řízení je zásada vyhledávací. „*Zásada vyhledávací znamená úřední povinnost orgánů činných v trestním řízení z vlastní iniciativy vyhledávat a provádět důkazy tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o nichž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí.*“⁵² Zásada vyhledávací konkretizuje zásadu oficiality pro důkazní řízení. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny zjišťovat skutečnosti svědčící ve prospěch i neprospěch podezřelého, případně obžalovaného, a to i bez návrhu stran. V hlavním líčení se uplatňuje zásada kontradiktornosti soudního projednání

⁵⁰ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. vydání. Praha : Leges, 2016. str. 132. ISBN 978-80-7502-160-1.

⁵¹ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. [editor] Mgr. Eva Jasná. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2007. str. 125. ISBN 978-80-7179-572-8.

⁵² Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 112. ISBN 978-80-7400-496-4.

trestní věci, což znamená, že strany jsou ty, které provádějí dokazování. Soud toto dokazování pouze řídí, popřípadě i doplňuje.

Novelou trestního řádu zák. č. 265/2001 Sb. došlo k úpravě rozdílu v činnosti orgánů činných v trestním řízení v přípravném řízení a v řízení před soudem. Zmíněnou novelou trestního řádu byl zaveden pojem nesporné skutečnosti. Novela byla vedena snahou o přesunutí váhy dokazování do řízení před soudem.⁵³ Nespornými skutečnostmi jsou takové skutečnosti, u kterých není mezi stranami sporu a z tohoto důvodu je není třeba dokazovat. Současná právní úprava umožňuje existenci nesporných skutečností ve dvou případech. Jedná se o případ, kdy bylo vedeno zkrácené přípravné řízení a tam, kde bylo vedeno zjednodušené řízení. Nesporné skutečnosti se v trestním řízení uplatňují jen v malé míře.⁵⁴

Od dokazování je možné upustit ve dvou případech, kdy je konáno zjednodušené řízení. V prvním případě ve věci zkrácení přípravného řízení samosoudce zadrženého podezřelého vyslechne dle ustanovení § 314b odst. 2 trestního řádu, které skutečnosti považuje za nesporné. Ve druhém případě, dle ustanovení § 314d odst. 2 trestního řádu, při hlavním líčení ve zjednodušeném řízení může samosoudce rozhodnout o upuštění od dokazování ve věcech, které strany označily za nesporné, není-li to v rozporu s ostatními zjištěnými skutečnostmi.⁵⁵

zásada presumpce nevinny

Tato zásada spadá do skupiny zásad dokazování. Zásada se uplatňuje před i po případném obvinění. Presumpce nevinny je pozitivně zakotvena v čl. 40 odst. 2 Listiny práv a svobod a dále i v čl. 6 odst. 2 Evropské úmluvy o lidských právech. Můžeme hovořit o pozitivním i negativním vyjádření. V pozitivním smyslu je vyjádřeno slovy *je považován za nevinného* a v tom negativním smyslu dle ustanovení § 2 odst. 2 trestního řádu nelze na toho hledět jako by byl vinen. Při aplikaci presumpce nevinny se v demokratických zemích

⁵³ Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. Trestní právo procesní. 5. Praha : ASPI, 2008. str. 78. ISBN 978-80-7357-348-5.

⁵⁴ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. vydání. Praha : Leges, 2016. str. 147-148. ISBN 978-80-7502-160-1

⁵⁵ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 113. ISBN 978-80-7400-496-4.

předpokládá spíše řádnost občanů než opak. Až pravomocný rozsudek soudu může toto pravidlo vyvrátit při zdůraznění ústavního principu, že jen soud rozhoduje o vině a trestu. Zásada presumpce neviny je úzce spjata s pravidlem “in dubio pro reo“. Tam, kde lze nalézt pochybnosti o vině a tyto pochybnosti se nepodaří při dokazování rozptýlit, je nutné rozhodnout ve prospěch obviněného. Nicméně v právních otázkách takto postupovat nelze. Zde platí “iura novit curia“, tedy soud zná právo. Soud s normami uveřejněnými nebo registrovanými ve Sbírce zákonů neseznamuje v důkazním řízení. Dokazovat je nutné jen cizozemské právní normy.⁵⁶

zásada zjištění skutkového stavu věci bez důvodných pochybností

Tato zásada nahradila po novelách trestního řádu č. 292/1993 Sb. a č. 265/2001 Sb. zásadu objektivní pravdy. V současné době ustanovení § 2 odst. 5 trestního řádu obsahuje povinnost orgánů činných v trestním řízení postupovat dle zákona tak, aby za součinnosti stran byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti v rozsahu potřebném pro jejich rozhodnutí. Zákonodárce novelizací zohlednil tu skutečnost, že pravda získaná při trestním řízení je pravdou relativní, nikoliv absolutní, nejen s ohledem na možnosti ovlivnění lidského faktoru při výpovědi v trestním řízení.⁵⁷

Při aplikaci otázky důvodné pochybnosti je kladena váha na rozhodnutí soudců, kteří jsou sto posoudit a zvážit, jestli na jedné straně svým malým důrazem na jistotu nezapříčiní justiční omyl, či na druhé straně při přílišné snaze dobrat se jistoty nezaviní paralyzaci justičního systému.⁵⁸

zásada volného hodnocení důkazů

Zásada volného hodnocení důkazů na rozdíl od ostatních není přímo zmíněna v ústavních předpisech, je ovšem zakotvena v ustanovení § 2 odst. 6 trestního řádu, kde je dána povinnost orgánů činných v trestním řízení hodnotit důkazy podle svého přesvědčení založeného na pečlivém uvážení všech okolností případu. V žádném ustanovení právního předpisu není přímo stanoveno, jaké

⁵⁶ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 108-111 . ISBN 978-80-7400-496-4.

⁵⁷ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 121-122 . ISBN 978-80-7400-496-4.

⁵⁸ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. [editor] Mgr. Eva Jasná. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2007. str. 150. ISBN 978-80-7179-572-8.

důkazy je nutné provést k prokázání konkrétní skutečnosti. Rovněž nejsou stanovena kritéria hodnocení pravdivosti, či důkazní síly jednotlivých důkazů. Orgán činný v trestním řízení je tímto nucen zohlednit okolnosti případu, a tím i vážit hodnotu a použitelnost jednotlivého důkazu pro trestní řízení. Je pouze na orgánu činném v trestním řízení, aby zhodnotil podstatnost, pravdivost a zákonnost důkazu, což ovšem neznamená, že by si mohl vybírat, které důkazy vyhodnotí a které nikoliv. Vážít musí všechny získané důkazy a své uvážení musí řádně odůvodnit.⁵⁹

K otázce volného hodnocení důkazů se opakovaně vyjádřil ústavní soud, který ve svém nálezu například stanovil, že *„Volné hodnocení důkazů podle § 2 odst. 6 trestního řádu neznamená libovůli, resp. svévoli orgánů činných v trestním řízení. Uplatnění této zásady je totiž neoddělitelně spjata s požadavkem transparentnosti rozhodování, spočívajícím v povinnosti důkazní postup vyčerpávajícím způsobem popsat a logicky i věcně přesvědčivým způsobem odůvodnit.“*⁶⁰

2.4.3 Uplatnění zásad v případě řízení proti mladistvým a proti právnickým osobám

V případě trestních věcí mladistvých jsou shora uvedené zásady upraveny zásadami stanovenými v § 3 zák. č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. V uvedeném ustanovení je zohledněn zájem společnosti na ochraně dětí mladších patnácti let a mladistvých. Je nutné přihlídnout k osobě dítěte, jeho mentální vyspělosti, zdravotnímu stavu a věku s cílem, aby nedošlo k ohrožení jeho dalšího vývoje. Zákon č. 218/2003 Sb. zesiluje ochranu osobních údajů osoby, proti níž se trestní řízení vede, a zdůrazňuje zásadu presumpce nevin. Zákon dále hovoří o povinnosti spolupráce orgánů činných v trestním řízení s orgány sociálně-právní ochrany dětí. V případě řízení proti mladistvým i v řízení vedeném proti osobě mladší patnácti let je zohledněna snaha o náhradu škody poškozenému. Dle zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim zák. č. 418/2011 Sb. se základní zásady

⁵⁹ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. vydání. Praha : Leges, 2016. str. 150-151. ISBN 978-80-7502-160-1.

⁶⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 19. 3. 2009, sp. zn. III. ÚS 1104/08, uveřejněný pod č. 65 ve svazku 52 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu České republiky

trestního řízení uplatní i v případě takového řízení, kdy je řízení vedeno proti právnické osobě.⁶¹

2.5. Subjekty trestního řízení

Subjekty trestního řízení jsou státní orgány, fyzické a právnické osoby, kterým zákon dává určitá procesní práva a povinnosti. Tyto subjekty musí být nadány právní subjektivitou, tedy musí být nositeli práv a povinností, které uplatňují svým jménem. Dle ustanovení čl. 5 Listiny základních práv a svobod je každý způsobilý mít práva. Samozřejmě další právní úprava tato práva modifikuje. Subjekty v trestním řízení v České republice jsou především orgány činné v trestním řízení. Těmito orgány jsou policejní orgány, státní zástupce a soudy. Dalšími subjekty trestního řízení jsou osoby, proti nimž se řízení vede, poškození, zúčastněné osoby, osoby se samostatnými obhajovacími právy a v neposlední řadě probační úředník tam, kde se vede řízení proti mladistvému.⁶²

Speciální postavení mezi subjekty řízení mají strany. Dle ustanovení § 12 odst. 6 trestního řádu se stranou rozumí ten, proti němuž se trestní řízení vede, poškozený a zúčastněná osoba. V případě řízení před soudem je stranou rovněž státní zástupce a společenský zástupce. Jako strana může vystupovat i další osoba, která podala opravný prostředek nebo na jejíž žádost, či návrh se řízení vede.⁶³ Osobou, proti níž se řízení vede, je osoba podezřelá ze spáchání trestného činu, osoba obviněná, obžalovaná a odsouzená. Dále mezi ně patří osoby, proti kterým bylo pravomocně zastaveno trestní řízení tam, kde byl podán návrh na ochranné léčení, zabezpečovací detenci nebo ochrannou výchovu.

2.5.1. Orgány činné před zahájením trestního stíhání

policejní orgán

V řízení před zahájením trestního stíhání má zásadní postavení policejní orgán. Policejní orgány jsou vymezeny v ustanovení § 12 odst. 2 trestního řádu. Mezi policejní orgány, mimo útvarů Policie ČR, patří Generální inspekce bezpečnostních sborů v případě, že koná trestní řízení proti příslušníkovi Policie ČR,

⁶¹Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vyd. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 19-20. ISBN 978-80-7400-465-0

⁶²Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. Trestní právo procesní. 5. Praha : ASPI, 2008. str. 89-90. ISBN 978-80-7357-348-5.

⁶³ Ust. § 12 odst. 6 Zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Vězeňské služby ČR, celní správy nebo zaměstnanci České republiky zařazeného u Policie ČR. Dále mezi ně patří Vězeňská služba ČR anebo Celní správa v souvislosti s výkonem jejich zaměstnání. Dále postavení policejního orgánu může mít pověřený orgán Vězeňské služby ČR v případě, že vede trestní řízení proti osobě ve výkonu trestu odnětí svobody a zabezpečovací detence, či ve výkonu vazby, a to v případě, že ke spáchání trestného činu došlo ve vězeňském zařízení. Dále pokud je konáno trestní řízení v souvislosti s porušením celních předpisů o dovozu, vývozu nebo průvozu zboží a v případě porušení daňových předpisů, kde je správcem daně celní orgán, má postavení policejního orgánu pověřený orgán celní správy. Postavení policejního orgánu mají pověřené orgány Vojenské policie v případě, že konají trestní řízení vůči příslušníkovi ozbrojených sil nebo proti osobám, které se dopustily spáchání trestného činu proti příslušníkovi ozbrojených sil, vojenským objektům nebo majetku, který je ve správě Ministerstva obrany. V případě podezření ze spáchání trestného činu příslušníkem Bezpečnostní informační služby, Úřadu pro zahraniční styky a informace Vojenského zpravodajství jsou policejními orgány pověřené orgány těchto služeb. A v poslední řadě v případě, že je konáno trestní řízení pro podezření ze spáchání trestného činu příslušníkem Generální inspekce bezpečnostních sborů nebo zaměstnancem České republiky zařazeného u inspekce, je policejním orgánem pověřený orgán Generální inspekce.⁶⁴

Nejvíce ovšem v postavení policejního orgánu vystupují útvary Policie ČR. Policie se mimo jiných řídí zákonem č. 273/2008 Sb, kde v ustanovení § 1 je policie vymezena jako jednotný ozbrojený bezpečnostní sbor, který je činný na celém území České republiky. Ustanovení § 2 zmíněného zákona definuje úkol policie, kterým je ochrana osob, majetku a veřejného pořádku. Dále ustanovení hovoří o povinnosti plnění úkolů dle trestního řádu. Tato činnost není tedy jedinou její činností a ne každý policista je činný v trestním řízení. O tom, kdo vykonává u policie úkony trestního řízení, hovoří interní akty řízení.⁶⁵ K úpravě plnění úkolů v trestním řízení byl vydán pokyn policejního prezidenta č. 103 ze dne 28. května 2013, o plnění některých úkolů policejních orgánů Policie České

⁶⁴ Ust. § 12 odst. 6 Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

⁶⁵ Fryšták, M. Dokazování v přípravném řízení. 1 vyd. Edice Scientia. Brno : Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014. str. 118-119. ISBN 978-80-210-7416-3.

republiky v trestním řízení. Tento pokyn byl od svého vydání již mnohokrát novelizován, naposledy pokynem policejního prezidenta č. 296/2017.

státní zástupce

Jestliže policejní orgán má v řízení před zahájením trestního stíhání zásadní postavení, tak lze říci, že státní zástupce je vládcem této fáze trestního řízení. Státní zástupce uskutečňuje dozor nad dodržováním zákonnosti v přípravném řízení. Zásadní funkcí státního zástupce v případě činnosti před zahájením trestního stíhání je prosazování zásady legality. Státní zástupce ve své činnosti není omezen jen na ukládání závazných pokynů policejnímu orgánu, ale může jak jednotlivý úkon, tak i celý postup před zahájením trestního stíhání provést sám dle svého uvážení. Státní zástupce uplatňuje své kompetence dozoru nejen nad zákonností postupu policejních orgánů, ale může i sám určit, který policejní orgán bude prověřování provádět. Státní zástupce může kterýkoliv prošetřovaný skutek policejnímu orgánu odejmout a předat prověřování jinému policejnímu orgánu. Rovněž státní zástupce dohlíží nad dodržováním stanovených lhůt prověřování.⁶⁶ V případě, že policejní orgán zákonnou lhůtu nedodrží, musí toto státnímu zástupci odůvodnit s výčtem úkonů, které je třeba v prověřování ještě provést, a ve svém odůvodnění uvede odhadovaný čas, jaký policejní orgán bude ke splnění jím vytyčených úkolů potřebovat. Státní zástupce může policejním orgánem navrženou lhůtu jak zkrátit, tak i případně prodloužit. To samé platí o úkolech, které je nutné v řízení provést. Státní zástupce může kdykoliv vydat pokyn s výčtem úkolů pro policejní orgán.

Jestliže při prověřování je nutné použít operativně pátrací prostředky, je policejní orgán povinen vyžádat si písemné povolení státního zástupce. Operativně pátracími prostředky, ke kterým dává státní zástupce povolení, jsou předstíraný převod dle ustanovení § 158c trestního řádu a sledování osob a věcí dle ustanovení § 158d trestního řádu v případě, že nedojde k zásahu do nedotknutelnosti obydlí nebo listovního tajemství. V tomto případě je vstup do zaručených osobnostních práv silnější a je již nutný souhlas soudu. V případě potřeby použití agenta dle ustanovení § 158e trestního řádu státní zástupce vrchního státního zastupitelství podává návrh na povolení vrchnímu soudu.

⁶⁶ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 490. ISBN 978-80-7400-496-4

Státní zástupce je stejně jako policejní orgán povinen přijímat případná trestní oznámení. Tato povinnost plyne z ustanovení § 158 odst. 2 trestního řádu. Nástroje, které má státní zástupce vůči postupu před zahájením trestního stíhání, mu dávají větší možnosti orientace v případě a tím lepší možnosti zastupování obžaloby před soudem.

soud

V případě fáze trestního řízení před zahájením trestního stíhání je funkce soudu omezená. Činnost soudu se omezuje na dohled nad zákonností v případě realizace neodkladných a neopakovatelných úkonů policejním orgánem. V tomto případě se soudce na návrh státního zástupce takového úkonu účastní, ovšem do úkonu zasahuje jen pro podporu zákonnosti. Dále, jak jsem již uvedl v předchozí kapitole, vydává soudce povolení v případě sledování osob a věcí tam, kde je zasahováno do nedotknutelnosti obydlí. Soudce vrchního soudu vydává po návrhu státního zástupce vrchního státního zastupitelství souhlas s použitím policejního agenta.⁶⁷ Soud rovněž může nařídit odposlech a záznam uskutečněného telekomunikačního provozu nebo příkaz k zjištění údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu dle ustanovení § 88 a 88a trestního řádu.

⁶⁷ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 490-491. ISBN 978-80-7400-496-4

3. Charakteristika a postupy prověřování

3.1. Postupy prověřování

3.1.1. Sepsání záznamu o zahájení trestního stíhání

V případě, že policejní orgán dospěje k závěru, že byl spáchán trestný čin, sepíše dle ustanovení § 158 odst. 3 trestního řádu záznam o zahájení úkonů trestního řízení. Policejní orgán zahájení úkonů v trestním řízení zvažuje v souvislosti s konkrétním případem a okolnostmi, za kterých mělo ke spáchání trestného činu dojít. Není povinností policejního orgánu při jakémkoliv trestním oznámení ihned zahajovat úkony trestního řízení. Sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení má význam pro určení začátku trestního řízení a pro podání informace státnímu zástupci, který od této doby může uplatňovat nad takto zahájeným trestním řízením dozor.

Přípravné řízení lze zahájit mimo sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení i provedením neodkladných a neopakovatelných úkonů. V takovém případě se záznam o zahájení úkonů trestního řízení sepíše až bezprostředně poté. Záznam o zahájení úkonů trestního řízení má tedy několik úloh. Záznam o zahájení úkonů trestního řízení je policejní orgán povinen doručit do 48 hodin od zahájení trestního řízení. Státní zástupce tak může řádně vykonávat dozor nad činností policejního orgánu v přípravném řízení a dohlížet nad dodržováním zákonnosti. Zaručuje pro subjekty trestního řízení, které se podílí na úkonech trestního řízení nebo tyto úkony provádí, že je třeba se řídit trestním řádem, z čehož pro ně vyplývají určitá práva a povinnosti. Slouží k charakteristice předmětu prověřování a vede policejní orgán k promyšlenému a cílevědomému postupu v trestním řízení tak, aby byly shromažďovány všechny relevantní podklady a skutečnosti vedoucí k pozdějšímu rozhodnutí ve věci.

forma a náležitosti záznamu o zahájení úkonů trestního řízení

Záznam o zahájení úkonů v trestním řízení ve své podstatě zahrnuje informace, které jsou policejnímu orgánu na počátku řízení známy. Záznam musí obsahovat skutkové vyličení věci, o kterých se policejní orgán dozvěděl a z kterých vyplývá podezření, že došlo ke spáchání trestného činu. Vzhledem k tomu, že policejní orgán může v této fázi řízení ztěžka kdy znát skutkový stav věci

v průběhu dalšího trestního řízení, není povinností záznam o zahájení úkonů nějak upravovat, a to i pokud skutečnosti uvedené v záznamu se podstatně odlišují od později zjištěných skutečností v průběhu prověřování. Policejní orgán dále v záznamu uvede, jak se o podezření ze spáchání trestného činu dozvěděl, tedy zda vychází z informace z trestního oznámení nebo z vlastní činnosti. Záznam nemusí přímo obsahovat právní kvalifikaci skutku. Právní teoretici toto považují za nedostatek, jelikož právní kvalifikace má význam pro určení místní a věcné příslušnosti policejního orgánu a státního zástupce.⁶⁸

Já se ovšem domnívám, že toto problémem není. V praxi policejní orgán v záznamu o zahájení úkonů v trestním řízení uvádí alespoň hlavu trestního zákoníku, například že je dáno podezření ze spáchání trestného činu proti životu a zdraví dle ustanovení uvedených v hlavě I trestního zákoníku. Po zjištění skutečnosti, která mu umožní přesnější kvalifikaci skutku, věc postoupí dle věcné a místní příslušnosti. Tam, kde je od začátku zahájení úkonů v trestním řízení dáno podezření, že věc bude později překvalifikována a postoupena jinému příslušnému policejnímu orgánu, je postup prověřování ve věci vždy konzultován s konkrétním policejním orgánem.

Prověřování a jeho postupy jsou upraveny tak, aby zabezpečovaly co možná nejrychlejší a nejjednodušší vyhledání skutečností důležitých pro rozhodnutí a případném zahájení trestního stíhání. Prověřování je redukováno na zajištění možných důkazů, jež se budou moci provést při hlavním líčení. Dále je využíváno neodkladných a neopakovatelných úkonů.

Policejní orgány při prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin dle trestního řádu, opatřují nezbytné podklady, vysvětlení a zajišťují potřebné stopy. Tato činnost je upravena v ustanovení § 158 odst. 3 trestního řádu. Policejní orgány dále využívají operativně pátrací prostředky, kterými jsou předstíraný převod, sledování osob a věcí a použití agenta dle ustanoveních § 158b až § 158f trestního řádu. Policejní orgány rovněž v případě prověřování té nejzávažnější trestné činnosti využívají odposlech a záznam

⁶⁸ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 498-500. ISBN 978-80-7400-496-4

o uskutečněném telekomunikačním provozu nebo zjišťují údaje o uskutečněném telekomunikačním provozu dle ustanovení § 88a trestního řádu.⁶⁹

3.1.2. Vysvětlení

Jednou z nejčtenější činností policejních orgánů ve stádiu prověřování je podání vysvětlení. Policejní orgány mohou požadovat potřebná vysvětlení nejen od fyzických osob dle ustanovení § 158 trestního řádu, ale i od osob právnických a státních orgánů dle ustanovení § 8 trestního řádu. Podání vysvětlení se zaznamenává na úřední záznam. Účelem takového záznamu je stručné vyličení informace a zjištění osobních údajů osoby, která vysvětlení podává. Vysvětlení slouží ke zhodnocení, zda nebude nutné pro potřeby trestního řízení osobu vyslechnout v procesně účinné formě, tedy zda bude vyslechnuta jako svědek. V řízení před soudem lze úřední záznam o podání vysvětlení použít jako důkaz pouze za předpokladu, že s tím souhlasí obžalovaný a státní zástupce. Pokud s tímto souhlasí, je možné, aby soud úřední záznam užil pro své rozhodnutí o vině a trestu. Osobě, která je vyslýchána jako svědek, nelze předestírat její případné dřívější podání vysvětlení.

Policejní orgán má oprávnění vyzvat osobu, aby se dostavila k podání vysvětlení. Výzva k podání má obsahovat, čeho se vysvětlení týká a samozřejmě kde a kdy bude vysvětlení provedeno. Trestní řád nestanoví přesnou formu takové výzvy, tedy výzvu je možno učinit písemně, ústně i telefonicky. V případě, že je podání vysvětlení požadováno v trestním řízení o zločinu, je vyzvaná osoba povinna výzvě vyhovět ihned. Výzva musí obsahovat poučení osoby o případných následcích, pokud řádné výzvě bez omluvy nevyhoví. Musí být poučena o možnosti jejího předvedení k podání vysvětlení nebo uložení pořádkové pokuty.

Podání vysvětlení nesmí být požadováno o okolnostech, na které se váže povinnost mlčenlivosti a samozřejmě i o utajovaných informacích chráněných jinými zákony. Před zahájením podání vysvětlení je nutné osobu podávající vysvětlení poučit o povinnosti vypovídat pravdu a nic nezamlčet, s výjimkou podezřelého, a o právu odepřít výpověď, pokud by svou výpovědí mohla způsobit trestní stíhání osobě blízké. Kdo je osobou blízkou, upravuje ustanovení

⁶⁹ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 500-502. ISBN 978-80-7400-496-4

§ 100 odst. 2 trestního řádu. Osoba podávající vysvětlení má právo na právní pomoc advokáta.⁷⁰

3.1.3. Neodkladné a neopakovatelné úkony

Ustanovení § 160 odst. 4 trestního řádu stanoví zákonnou definici neodkladných a neopakovatelných úkonů takto: „*Neodkladným úkonem je takový úkon, který vzhledem k nebezpečí jeho zmaření, zničení nebo ztráty důkazu nesnese z hlediska účelu trestního řízení odkladu na dobu, než bude zahájeno trestní stíhání. Neopakovatelným úkonem je takový úkon, který nebude možno před soudem provést. V protokolu o provedení neodkladného nebo neopakovatelného úkonu je třeba vždy uvést, na základě jakých skutečností byl úkon za neodkladný nebo neopakovatelný považován.*“⁷¹

Zákonná ustanovení nijak taxativně nedefinují, které úkony trestního řízení lze považovat za neodkladné a neopakovatelné. Je pouze na policejním orgánu nebo státním zástupci, aby zhodnotili, zda lze konkrétní úkon za neodkladný nebo neopakovatelný považovat.

Za neodkladné úkony lze považovat úkony trestního řízení uvedené v ustanovení § 158 odst. 3 písm. d) až f), kterými jsou ohledání věci a místa činu, provedení zkoušky krve nebo obdobného biologického materiálu včetně jejich odběru, pořizování fotografií osob, snímání daktyloskopických otisků, zadržení osoby, vydání a odnětí věci, zajištění peněžních prostředků na účtu v bance nebo zaknihovaných cenných papírů, či zajištění nemovitosti, nehmotné věci nebo náhradní hodnoty, dále úkony, ke kterým je potřeba předchozího souhlasu, povolení státního zástupce nebo rozhodnutí soudu, včetně úkonů, ke kterým policejní orgán potřebuje předchozí souhlas, příkaz nebo povolení státního zástupce a tento úkon z důvodu, že věc nesnesla odkladu, policejní orgán provedl bez tohoto souhlasu. Neodkladným a neopakovatelným úkonem může být i použití operativně pátracích prostředků, rekognice nebo výslech svědka. Podstatnou náležitostí protokolu

⁷⁰ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 502-503. ISBN 978-80-7400-496-4

⁷¹ ust. § 160 odst. 4 Zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

o provedení neodkladného a neopakovatelného úkonu je zdůvodnění, proč byl úkon za neodkladný a neopakovatelný považován.⁷²

3.1.4. Operativně pátrací prostředky

„Operativně pátrací činnost je zvláštním uceleným systémem činností specializovaných orgánů, zpravidla utajovaným a průzkumného charakteru, reagujícím na informační signály, často neurčité povahy, naznačující možnou souvislost s trestnou činností“⁷³

Účelem a cílem operativně pátracích prostředků je systematické opatřování a prověřování informací za účelem ochrany zájmů chráněných zákonem. Cílem je trestným činům zabránit a odhalit jejich pachatele. Použití operativně pátrací prostředky je pověřený policejní orgán oprávněn již ve stádiu prověřování, čímž není nijak dotčena možnost užít tyto prostředky ve fázi vyšetřování, nebo dokonce po podání obžaloby. Trestní řád v ustanovení § 158b upravuje základní podmínky, za kterých smí být operativně pátrací prostředky použity:

- musí být vedeno trestní řízení pro úmyslný trestný čin;
- operativně pátrací prostředky jdou užít jen za předpokladu, že nelze sledovaného účelu dosáhnout jiným způsobem nebo by dosažení bylo značně stížené;
- vždy je třeba vážit míru zásahu do práv a svobod osob, proti nimž nasazení operativně pátracích prostředků směřuje.

Výstupy z užití operativně pátracích prostředků lze užít jako důkaz. Tímto se rozumí výstup v obrazové, zvukové nebo obdobné formě. Ovšem aby bylo možné tyto výstupy jako důkaz použít, je bezpodmínečně nutné, aby byly získány zákonným způsobem. V případě použití operativně pátracích prostředků je nutné vždy zvažovat dva opačné zájmy. Prvním zájmem společnosti je dozajista zájem na vypátrání a potrestání pachatelů a druhým je ochrana právního a demokratického státu. Orgány činné v trestním řízení, zejména policejní orgány, mohou občas

⁷² Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 504-507. ISBN 978-80-7400-496-4

⁷³ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 507. ISBN 978-80-7400-496-4

ve své snaze o vypátrání a potrestání pachatele zanedbat ochranu některých zaručených práv a svobod, zejména práva na spravedlivý proces. V této souvislosti se hovoří o takzvané policejní provokaci.⁷⁴

V této věci bych zmínil stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2014, sp. Zn. Tpjn 301/2014, který stanoví, co lze za policejní provokaci považovat. *„Za policejní provokaci se považuje aktivní činnost policie, která směřuje k podněcování určité osoby (fyzické či právnické) ke spáchání konkrétního trestného činu s cílem získat usvědčující důkazy a vyvolat její trestní stíhání, a jejímž důsledkem je vzbuzení úmyslu spáchat trestný čin podněcovanou osobou, ačkoliv předtím tato osoba žádný takový úmysl neměla.“*⁷⁵ Zmíněný rozsudek se týká případu, kdy pracovník Generální inspekce bezpečnostních sborů, který vystupoval pod krycími doklady, navodil při zkoušce spolehlivosti situaci, kdy oznámil nález věci na obvodním oddělení Policie České republiky dozorčímu útvaru. Policista, u kterého byla zkouška spolehlivosti provedena, do té doby nebyl z ničeho podezříván. Dozorčí tento nález nikde nezaevidoval a neučinil žádná opatření stanovená Metodickou příručkou ředitele služby pořádkové policie PP České republiky č. 3/2008 a jím převzaté věci si nechal. Nejvyšší soud dospěl k závěru, že pracovník Generální inspekce inicioval spáchání trestného činu u příslušníka policie a zasáhl do skutkového děje takovým způsobem, že došlo k porušení pravidel zákonného a spravedlivého procesu zaručeného čl. 6 Úmluvy.⁷⁶

předstíraný převod

Operativně pátrací prostředek předstíraný převod je upraven v ustanovení § 158c trestního řádu. Předstíraným převodem se dle tohoto ustanovení trestního řádu myslí *„předstírání koupě, prodeje nebo jiného způsobu převodu předmětu plnění včetně převodu věci“*.⁷⁷ K provedení předstíraného převodu potřebuje policejní orgán povolení státního zástupce. Tam kde věc nesnese odkladu, lze policejním orgánem předstíraný převod provést i bez předchozího souhlasu, ovšem je nutné bezodkladně o povolení dodatečně požádat a jestliže státní zástupce do 48

⁷⁴ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 508-509. ISBN 978-80-7400-496-4

⁷⁵ stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2014, sp. zn. Tpjn 301/2014, uveřejněný pod č. 51/2014 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek

⁷⁶ stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2014, sp. zn. Tpjn 301/2014, uveřejněný pod č. 51/2014 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek

⁷⁷ ust. § 158c Zákona č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád)

hodin žádosti nevyhoví, je policejní orgán povinen převod ukončit a již získané informace nepoužít.⁷⁸

sledování osob a věcí

Operativně pátrací prostředek sledování osob a věcí je upraven v ustanovení § 158d trestního řádu. Sledováním osob a věcí se dle tohoto ustanovení myslí „*získávání poznatků o osobách a věcech prováděné utajovaným způsobem technickými nebo jinými prostředky.*“⁷⁹

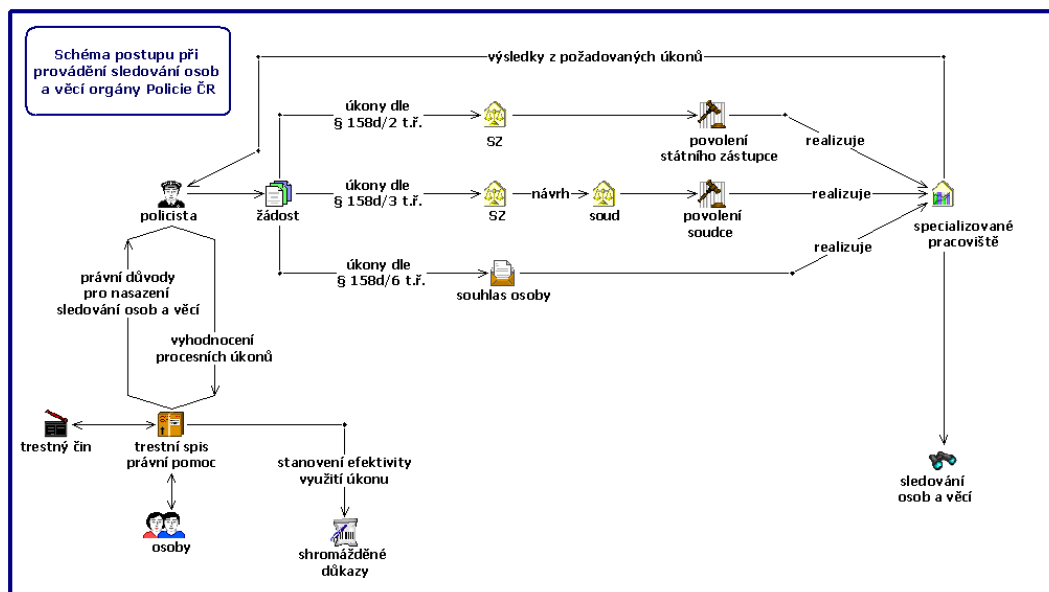
V případě, že při provádění sledování osob a věcí mají být zaznamenávány o sledování zvukové, obrazové nebo jiné záznamy, je k takovému sledování nutné povolení státního zástupce. V případě, že má být sledováním prolomena ochrana obydlí nebo listovního tajemství, je z důvodu většího zásahu do zaručených práv a svobod potřeba předchozího souhlasu soudce. Žádost o povolení musí mít písemnou formu a vždy ji je třeba řádně odůvodnit s podezřením na konkrétní trestnou činnost. Žádost musí dále obsahovat dobu, po kterou má být sledování prováděno.

V případě, že věc nesnese odkladu a nejedná se o prolomení ochrany obydlí nebo listovního tajemství, lze policejním orgánem sledování provést i bez předchozího souhlasu, ovšem je nutné bezodkladně o povolení dodatečně požádat a jestliže státní zástupce do 48 hodin žádosti nevyhoví, je policejní orgán povinen sledování ukončit a již získané informace nepoužít a případné záznamy zničit. Sledování osob a věcí, ke kterému je potřeba souhlasu státního zástupce nebo soudce, lze provést i bez takového souhlasu v případě, že s tím osoba, do jejíž práv je sledováním zasahováno, souhlasí. Pro názornost postupu při vydání povolení k sledování osob a věcí přikládám názorné schéma.⁸⁰

⁷⁸ ust. § 158c Zákona č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád)

⁷⁹ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 509. ISBN 978-80-7400-496-4

⁸⁰ Ministerstvo vnitra České republiky.cz. [Online] [Citace: 1. 12 2017.] www.mvcr.cz/clanek/odposlechy-zaznamy-telekomunikacniho-provozu-a-sledovani-osob.aspx.

použití agenta

Oprávněny k použití agenta nejsou všechny policejní orgány uvedené v ustanovení § 12 odst. 2 trestního řádu. Dle ustanovení § 158e odst. 2 trestního řádu se přiznává toto oprávnění pouze Policii České republiky a Generální inspekci bezpečnostních sborů. Agent je možné použít v případě, že je vedeno trestní řízení pro zločin s horní hranicí sazby nejméně osm let, čin je spáchaný ve prospěch organizované zločinecké skupiny a další vyjmenované trestné činy, kterými jsou pletichy v insolvenčním řízení dle ustanovení § 226 trestního zákoníku, porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže dle § 248 odst. 1 písm e) a odst. 2 až 4 trestního zákoníku, sjednání výhody při zadávání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě dle § 256 trestního zákoníku, pletichy při zadávání veřejné zakázky a při veřejné soutěži dle § 257 trestního zákoníku, pletichy při veřejné dražbě podle § 258 trestního zákoníku, zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 trestního zákoníku, přijetí úplatku dle ustanovení § 331 trestního zákoníku, podplácení podle § 332 trestního zákoníku, nepřímého úplatkářství § 333 trestního zákoníku, nebo v případě trestního řízení pro jiný trestný čin, k jehož stíhání je Česká republika vázána vyhlášenou mezinárodní smlouvou.

K použití agenta je třeba souhlasu soudce vrchního soudu, který povolení uděluje na návrh státního zástupce vrchního státního zastupitelství. Mezi náležitosti povolení patří stanovení doby, po kterou bude agent použit, a účel použití. Činnost agenta musí být průběžně vyhodnocována policejním orgánem, který zprávy

předkládá státnímu zástupci. Státní zástupce hodnotí, zda je agenta i nadále třeba, a dohlíží nad jeho činností s ohledem na zachování zákonnosti jeho postupu. V případě, že státní zástupce zhodnotí, že agenta již není třeba, vydá pokyn policejnímu orgánu, aby činnost agenta ukončil. V případě, že policejní agent při své činnosti používá jiných operativně pátracích prostředků předstíraného převodu nebo sledování osob a věcí, nepotřebuje k takové činnosti povolení státního zástupce ani případně soudce.

3.1.5. Odposlech a záznam uskutečněného telekomunikačního provozu.

V České republice je odposlech a záznam telekomunikačního provozu upraven trestním řádem v ustanoveních § 88 a § 88a. V těchto ustanoveních jsou upraveny dva zajišťovací úkony.

- a) odposlech a záznam telekomunikačního provozu dle § 88
- b) zjištění údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu dle § 88a

V uvedených případech zákon povoluje prolomení ústavně zaručené nedotknutelnosti zpráv podávaných telefonem, telegrafem nebo jiným podobným zařízením. Odposlech a záznam telekomunikačního provozu oproti zajištění údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu slouží k zajištění obsahu právě probíhající komunikace nebo komunikace, která bude probíhat v budoucnosti. V případě potřeby zjistit již proběhlý telekomunikační provoz, využívá se institut dle § 88a trestního řádu. Uvedená ustanovení jsou obsažena ve čtvrté hlavě trestního řádu mezi zajišťovacími úkony, nicméně mají blízko svým smyslem k operativně pátracím prostředkům obsaženým v hlavě deváté trestního řádu.

Telekomunikační provoz je vymezen zákonem č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích. Zákon o elektronických komunikacích hovoří o telekomunikačním provozu jako o komunikaci prostřednictvím telefonu, telefaxu, mobilního telefonu, vysílačky nebo pomocí podobného telekomunikačního zařízení a v neposlední řadě i o komunikaci pomocí elektronické pošty. Odposlechem se rozumí cílená a utajená percepcie komunikace prováděná prostřednictvím telekomunikační sítě. Záznamem je současné uložení obsahu získaných informací na datovém nosiči. Takovým nosičem může být CD, DVD a podobně.

Účelem odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu je zajištění informací podstatných pro trestní řízení s podmínkou, že toho nelze dosáhnout jiným způsobem nebo zajištění těchto informací by bylo značně ztíženo. Těmito informacemi se rozumí informace podstatné pro objasnění a prověření trestného činu a pro vypátrání jeho pachatele. Využití odposlechu ovšem může mít význam pro budoucí taktiku trestního řízení.

Nařídít odposlech a záznam telekomunikačního provozu lze pouze v případě trestního řízení pro podezření ze spáchání úmyslného trestného činu, kde zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí sazby nejméně osm let, nebo u trestného činu, kde to zákon výslovně umožňuje. Dále je přípustné odposlech a záznam o uskutečněném telekomunikačním provozu nařídít v případě vedení trestního řízení pro trestný čin, k jehož stíhání je Česká republika vázána mezinárodní smlouvou.⁸¹

Při prováděném odposlechu a záznamu o uskutečněném telekomunikačním provozu jsou zjišťovány a zaznamenávány i další provozní a lokalizační údaje. Jsou jimi například informace o užitém mobilním telefonu International Mobile Equipment Identity (IMEI), což lze přirovnat k výrobnímu číslu užitého mobilního telefonu, nebo číslo užitá SIM karty, a to jak její výrobní číslo Integrated Circuit Card Identifier (ICCID), tak samozřejmě telefonní číslo účastníka. Tyto zjišťované informace jsou důležité pro identifikaci užitých telekomunikačních zařízení a jejich uživatelů.

Provádění odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu mezi obviněným a obhájcem je dle ustanovení § 88 trestního řádu nepřijatelné. V případě, že k takovému odposlechu dojde, je policejní orgán povinen takový odposlech ihned ukončit a v případě, že odposlechem získal informace pro trestní řízení, tyto nepoužít a záznam odposlechu ihned zničit.⁸²

V této souvislosti je možno zmínit rozhodnutí o zákazu odposlechů komunikace mezi advokáty a klienty v Nizozemsku. Před rokem 2015 docházelo v Nizozemském království k odposlechům mezi advokáty a klienty nizozemskou

⁸¹ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 323-. ISBN 978-80-7400-496-4

⁸² Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 323-. ISBN 978-80-7400-496-4

tajnou službou. V Nizozemsku v té době k povolení odposlechu zpravodajskou službou bylo zapotřebí pouze souhlasu ministra vnitra nebo obrany. Advokátní kancelář Prakken dOliveira podala proti takovému postupu žalobu, ve které se domáhala zastavení takové činnosti. Nizozemskými soudy bylo pravomocně rozhodnuto 27. října 2015 o zastavení odposlechů komunikace mezi advokáty a klienty s lhůtou 6 měsíců od doručení rozsudku. Soud dospěl k závěru, že dosavadní praxe v Nizozemí nezavdává jistotu, že informace získané zpravodajskou službou při odposlechu mezi advokátem a klientem, nejsou a nebudou předávány státnímu zastupitelství k využití v trestním řízení, čímž je zasahováno do práva na právní pomoc. Soud rozhodl, že došlo k porušení čl. 6 a čl. 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, tedy práva na spravedlivý proces a práva na respektování soukromého a rodinného života.

Na rozdíl od praxe v České republice je v současné době v Nizozemsku ochrana komunikace mezi klientem a advokátem svěřena automatizovanému systému, který technicky odposlech zajišťuje. Tento systém umožňuje vložení telefonního čísla advokáta a v případě zaznamenání hovoru prostřednictvím tohoto čísla hovor automaticky nezaznamená.⁸³

V České republice je ovšem, jak jsem již zmínil, praxe odlišná. Policie České republiky využívá k záznamu telekomunikačního provozu systém IS Terminál. Je pouze na příslušném příslušníkovy bezpečnostního sboru, který odposlech vyhodnocuje, aby pokud zjistí, že došlo k zaznamenání hovoru mezi klientem a advokátem, tento hovor takto v systému označil a až poté jej systém znehodnotí. Nepochybně lze namítnout, že příslušník jakmile zjistí, že je takový hovor uskutečňován a tedy zaznamenáván, okamžitě má odposlech takového hovoru ukončit. Nicméně nelze očekávat, že odposlech bude vyhodnocován takzvaně on-line dvacet čtyři hodin denně a takový hovor je zákonitě po nějakou dobu zaznamenán a je tedy dostupný orgánu činnému v trestním řízení. Je otázkou, jak příslušník naloží se získanými informacemi. Byť samozřejmě takto získané informace nelze procesně v trestním řízení použít, lze si snadno představit situaci, že je využije pro operativní potřebu nebo taktiku v dalším prověřování. Je tedy

⁸³ Novák, Jiří. Rozhodnutí o zákazu odposlechů advokátů v Nizozemí. Bulletin advokacie. 2016, 1-2, stránky 85-86.

na zvážení, zda by nebylo přínosné nastavit v České republice tento systém obdobným způsobem jako v Nizozemí.

V této souvislosti zmíním dosti mediálně známý případ podnikatele Shahrama Abdullaha Zadeha, který byl v České republice obžalován ze zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby dle ustanovení § 240 trestního zákoníku. Íránec s českým občanstvím komunikoval o případu se svými obhájci. Policejní orgán za využití institutu sledování osob a věcí dle ustanovení § 158d trestního řádu získal část této komunikace. V tomto případě nejenže policejní orgán záznam této komunikace nezničil, ale zařadil ho do jiného spisového materiálu týkajícího se jiné trestní kauzy Shahrama Abdullaha Zadeha.⁸⁴ Státní zástupce v této otázce dokonce argumentoval tím, že v trestní věci, ve které došlo k zaznamenání uvedené komunikace mezi klientem a obhájcem, nebyl Shahram Abdullah Zadeh v postavení obviněného, kdy ustanovení § 88 odst. 1 trestního řádu hovoří o povinnosti bezodkladně zničit pouze komunikaci mezi obviněným a obhájcem.⁸⁵

nařízení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu

Odposlech a záznam telekomunikačního provozu dle ustanovení § 88 trestního řádu je oprávněn nařídit v případě řízení před soudem předseda senátu a v případě konání přípravného řízení soudce na návrh státního zástupce. V případě, že se jedná o neodkladný a neopakovatelný úkon, lze záznam telekomunikačního provozu provést i před zahájením trestního stíhání. Odposlech a záznam o uskutečněném telekomunikačním provozu zajišťuje Policie České republiky, a to konkrétně Útvar zvláštních činností.

Příkaz soudu k nařízení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu musí obsahovat mimo obecných náležitostí dle ustanovení § 134 odst. 1, 2 trestního řádu i další podstatné prvky. Příkaz musí být proveden v písemné formě a musí být řádně odůvodněn. V odůvodnění je nutno vysvětlit okolnosti věci a z jakého důvodu je rozhodnutí vydáno. Je vyžadováno, aby obsahoval označení ustanovení trestního zákoníku, či případně i odkaz na vyhlášenou mezinárodní smlouvu, podle kterých se trestní řízení vede. Dále příkaz musí obsahovat uživatelskou adresu nebo

⁸⁴ Gřivna, Tomáš. Právo na zachování důvěrné komunikace mezi advokátem a jeho klientem. *Bulletin advokacie*. 2017, 6, stránky 61-66.

⁸⁵ Šrámek, Dušan. Oficiální stránky České advokátní komory. [Online] [Citace: 14. 3 2018.] <https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=17154>.

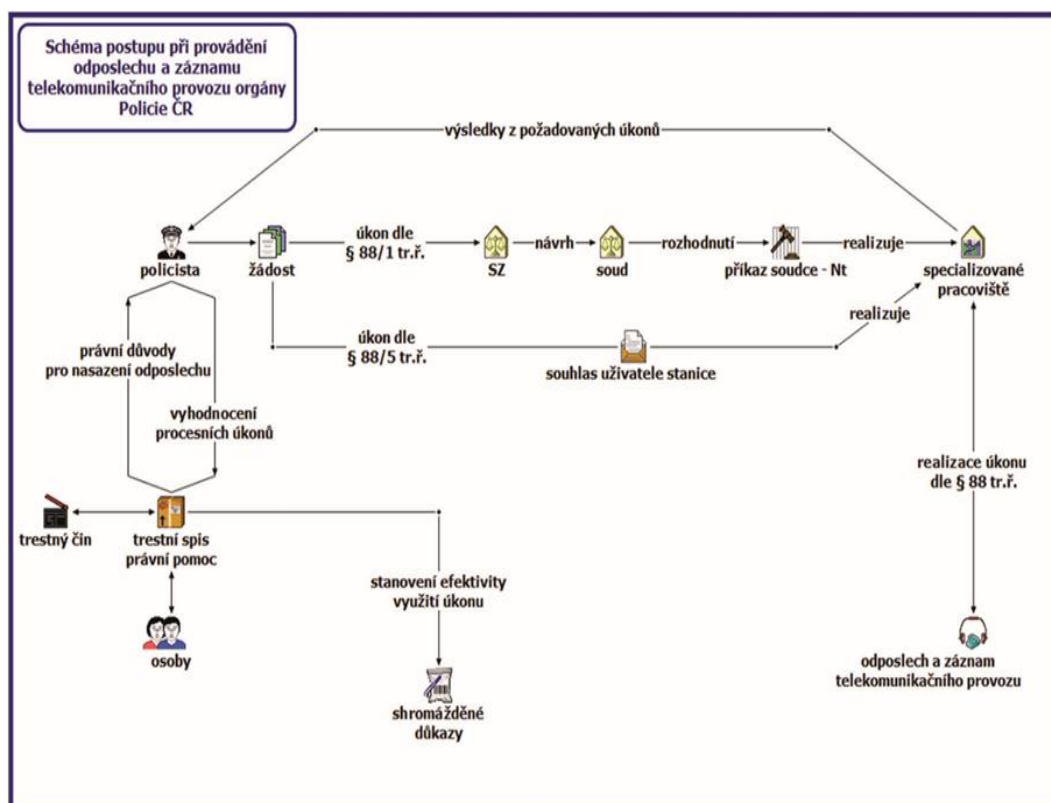
zařízení a telefonní číslo s označením uživatele. Označení uživatele se uvádí, pokud je toto v době vydání příkazu známo. Příkaz rovněž musí obsahovat dobu, na kterou se příkaz vztahuje.

V průběhu prováděného odposlechu a záznamu uskutečněného telekomunikačního provozu má policejní orgán za povinnost toto průběžně vyhodnocovat a vážit, zda jsou stále dány důvody, pro které byl odposlech a záznam uskutečněného telekomunikačního provozu nařízen. V případě, že důvody pominou, je zavázán takový odposlech bezodkladně ukončit. O ukončení vyrozumí v případě přípravného řízení dozorcujícího státního zástupce a soudce, který příkaz vydal. Jestliže vyvstane opodstatněná potřeba odposlech a záznam uskutečněného telekomunikačního provozu prodloužit, rozhoduje o prodloužení nadřízený soud, nebo v přípravném řízení po návrhu dozorcujícího státního zástupce soud krajský. Dobu lze prodloužit i opakovaně a to vždy maximálně na dobu čtyř měsíců.

Odposlech a záznam telekomunikačního provozu lze provést i bez příkazu soudce, a to v zákoně stanovených případech, pokud s tím uživatel odposlouchávaného zařízení souhlasí. Vyjmenované trestné činy, kde lze takto postupovat, jsou uvedeny v ustanovení § 88 odst. 5 trestního řádu. Jedná se například o trestný čin vydírání dle ustanovení § 175, nebo nebezpečné vyhrožování dle ustanovení § 353 trestního zákoníku.⁸⁶ Pro názornost postupu při vydání příkazu k odposlechu záznamu uskutečněného telekomunikačního provozu přikládám názorné schéma.⁸⁷

⁸⁶ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 326-327. ISBN 978-80-7400-496-4

⁸⁷ Ministerstvo vnitra České republiky.cz. [Online] [Citace: 1. 12 2017.] www.mvcr.cz/clanek/odposlechy-zaznamy-telekomunikacniho-provozu-a-sledovani-osob.aspx.

Vzhledem k dle mého názoru mylné představě veřejnosti o nadužívání institutu odposlechu a záznamu o uskutečněném telekomunikačním provozu byly v minulosti orgány činné v trestním řízení kritizovány, že ustanovení § 88 a § 88a trestního řádu zneužívají. Veřejnost a politická reprezentace si neuvědomují, že v dnešním přetechizovaném světě, kdy osoby páchající trestnou činností mají možnost využívat doslova desítky uživatelských stanic, jsou statistické počty odposlouchávaných stanic zákonitě větší. Rovněž jsem zaznamenal názor, že si tím orgány činné v trestním řízení ulehčují svou práci, s čímž se samozřejmě nemohu ztotožnit. Bohužel veřejnost není seznámena s administrativní náročností této činnosti, nemluvě o samotném vyhodnocování odposlechu a záznamu o uskutečněném telekomunikačním provozu. Není výjimkou, že prověřovaná osoba užívá desítky stanic a komunikuje s velkým počtem osob. Veškerou tuto komunikaci musí orgán činný v trestním řízení vyhodnotit, což je časově značně náročné. Nicméně shora uvedená kritika orgánů činných v trestním řízení, a je nutné podotknout i judikatura Evropského soudu pro lidská práva, měla za následek novelizaci ustanovení § 88 trestního řádu zákonem č. 177/2008 Sb.

Novela trestního řádu zákonem č. 177/2008 Sb. v souladu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva s odkazem na čl. 8 EÚLP vložila do ustanovení § 88 trestního řádu povinnost policejního orgánu a státního zástupce, z jehož rozhodnutí byla věc skončena, a v případě řízení před soudem předsedovi senátu informovat o nařízení odposlechu a záznamu o uskutečněném telekomunikačním provozu uživatele odposlouchávané telekomunikační stanice, tedy v případě, že je tato osoba známa. Informace, které je nutno uživateli poskytnout, jsou:

- určení soudu, který příkaz k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu vystavil;
- dobu, po kterou odposlech a záznam uskutečněného telekomunikačního provozu trval;
- čas ukončení odposlechu;

Uživatel musí být řádně poučen o právu na přezkoumání zákonnosti vydání příkazu k odposlechu a záznamu uskutečněného telekomunikačního provozu jeho účastnické telekomunikační stanice. V případě, že by poskytnutí shora uvedených informací znamenalo překažení účelu trestního řízení, či by mohlo nastat nebezpeční ohrožení státu, života, zdraví nebo práv a svobod osob, je umožněno poskytované informace omezit. Informace uživateli odposlouchávané telekomunikační stanice se neposkytne dle ustanovení § 88 odst. 9 trestního řádu v případě, že:

- je vedeno trestní řízení a jedná se o trestný čin spáchaný organizovanou skupinou, kde zákon určuje trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně osm let;
- je vedeno trestní řízení o trestném činu spáchaném ve prospěch organizované skupiny;
- v případě účasti na organizované skupině;
- v případě, že zveřejněním informace by mohlo dojít k ohrožení státu, života, zdraví nebo práv a svobod osob;
- v případě, že se na trestné činnosti účastnilo více osob a alespoň u jedné z nich trestní řízení i nadále trvá;

- v případě, že by taková informace mohla znemožnit naplnění účelu trestního řízení.⁸⁸

S ohledem k výše uvedenému omezení povinnosti k poskytnutí informací o odposlechu a záznamu o uskutečněném telekomunikačním prostředku je na zvážení, zda uvedené výjimky nejsou zákonem specifikovány příliš široce a do jaké míry jsou zárukou přezkoumatelnosti užití odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu. Dále je otázkou, jestli takto nastavené výjimky z povinnosti informovat odposlouchávanou osobu nedávají orgánu činnému v trestním řízení příliš velkorysou možnost odposlouchávané osobě informaci neposkytnout, a to v kontextu toho, že povinnost informovat odposlouchávanou osobu se může týkat osob, které nebyly obviněny ani odsouzeny, tedy osoby nevinné.

V případě, že odposlech a záznam uskutečněného telekomunikačního provozu nevedl k zjištění relevantních informací pro trestní řízení, je povinností takový záznam zničit, a to po uplynutí tří let od pravomocného skončení řízení. V přípravném řízení je ke zničení třeba souhlasu státního zástupce. Tam kde policejní orgán obdrží informaci o podaném mimořádném opravném prostředku, záznamy zničí až po rozhodnutí o tomto mimořádném prostředku, nebo případně až po novém pravomocném rozhodnutí ve věci.

3.1.6. Zjišťování údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu

Orgány činné v trestním řízení mohou dle ustanovení § 88a trestního řádu v případě vedení trestního řízení pro vyjmenované trestné činy využívat institutu zjišťování údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu, které jsou předmětem telekomunikačního tajemství. Institutu lze užit v případě vedení trestního řízení pro:

- úmyslný trestný čin, kde je zákonem stanovena horní hranice nejméně tři roky odnětí svobody;
- pro vyjmenované trestné činy, kterými jsou schvalování trestného činu dle ustanovení § 365 trestního zákoníku, podněcování k trestnému činu

⁸⁸ Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 1215. ISBN 978-80-7400-465-0.

dle ustanovení § 364 trestního zákoníku, nebezpečné pronásledování dle ustanovení § 354 trestního zákoníku, nebezpečné vyhrožování § 353 trestního zákoníku, porušení tajemství dopravovaných zpráv dle § 182 trestního zákoníku, podvod dle ustanovení § 209 trestního zákoníku, neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací dle ustanovení § 230 trestního zákoníku, opatření a přechovávání přístupového zařízení a hesla k počítačovému systému a jiných takových dat dle ustanovení § 231 trestního zákoníku;

- úmyslný trestný čin, kde je k jeho stíhání Česká republika vázána vyhlášenou mezinárodní smlouvou.⁸⁹

Výpisem uskutečněného telekomunikačního provozu dle § 88a trestního řádu lze pro účely trestního řízení získat výpis konkrétní SIM karty, výpis na IMEI, výpis na přenosovou buňku a kombinace jednotlivých výpisů. Nařídít poskytnutí záznamu o uskutečněném telekomunikačním provozu je v přípravném řízení oprávněn dle trestního řádu soudce na návrh státního zástupce a v případě řízení před soudem předseda senátu.

Příkaz k poskytnutí údajů o uskutečněném telekomunikačním provozu musí mít písemnou formu a musí být řádně odůvodněn. Je vyžadováno, aby obsahoval kromě obecných náležitostí označení ustanovení trestního zákoníku, či případně i odkaz na vyhlášenou mezinárodní smlouvu, podle kterých se trestní řízení vede. Příkaz rovněž musí obsahovat, za jaké období mají být informace poskytnuty, pokud jsou známy i údaje o osobě, vůči níž mají být informace sděleny, a dále údaje k účastnické stanici, o níž mají být informace poskytnuty.

Dle mínění prof. JUDr. Pavla Šámala je v trestním řízení nezbytné postupovat pouze podle ustanovení § 88 trestního řádu a nikoliv dle ustanovení § 66 odst. 3 zák. č. 273/2008 Sb., který opravňuje policii vyžadovat od právnické nebo fyzické osoby zajišťující veřejnou komunikační síť nebo službu elektronických komunikací provozní a lokalizační údaje.⁹⁰

⁸⁹ Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 1215. ISBN 978-80-7400-465-0

⁹⁰ Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář 7. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 1228. ISBN 978-80-7400-465-0.

Informace, které policii pro plnění jejich úkolu umožňuje ustanovení § 66 odst. 3 zák. 273/2008 Sb. získat, je zjištění aktuálního operátora, majitele telefonního čísla, zjištění IMEI užitého mobilního telefonu, IMSI telefonního čísla, zjištění data a místa zakoupení SIM karty a zda nebyla SIM karta zakoupena ve spojitosti s jiným účastnickým číslem. Dále je dle zjištěného IMEI telefonního přístroje možné následně zjistit další možné SIM karty, které byly s telefonním přístrojem užity a naopak.

4. Ukončení stádia prověřování v trestním řízení

Ve snaze o naplnění zásady rychlosti trestního řízení došlo novelou trestního řádu č. 265/2001 Sb. k úpravě lhůt, ve kterých musí být skončeno stádium prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin. Účelem trestního řízení je co nejrychlejší odhalení a potrestání pachatele trestné činnosti. Doba, po kterou trvá trestní řízení do potrestání pachatele, má dle mého názoru vliv na výchovný účinek trestu.

4.1. Lhůty prověřování

Lhůty ke skončení prověřování jsou trestním řádem upraveny v ustanovení § 159 odst. 1.:

- a) ve lhůtě do dvou měsíců, jde-li o trestní řízení patřící do příslušnosti samosoudce v případě, že není konáno zkrácené přípravné řízení;
- b) ve lhůtě do třech měsíců, jedná-li se o trestní řízení, kde přísluší projednání věci okresnímu soudu;
- c) ve lhůtě do šesti měsíců v případě, že je v prvním stupni příslušný krajský soud.

Shora uvedené lhůty počínají běžet od prvotního oznámení věci, tedy přijetí trestního oznámení. V tomto ohledu není vůbec podstatné, zda bylo trestní oznámení učiněno u státního zástupce, či policejního orgánu. Avšak v případě, že policejní orgán zjistí podezření o tom, že byl spáchán trestný čin vlastní operativní činností, počíná běžet lhůta pro sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení dle ustanovení § 158 odst. 3 trestního řádu. Jak jsem již uvedl v předchozí kapitole týkající se obsahových náležitostí a formy záznamu o zahájení úkonů trestního řízení dle ustanovení § 158 odst. 3 trestního řádu, není v tomto záznamu podmínkou přesná kvalifikace skutku, přičemž ustanovení § 159a trestního řádu právě z kvalifikace vychází a lhůty jsou určovány příslušností samosoudce, okresního soudu nebo krajského soudu. V tomto ohledu postačí vyvodit příslušnost ze skutkových okolností uvedených v záznamu. V případě nejistoty bude rozhodné stanovisko dozorujícího státního zástupce.

Příslušnost samosoudce pro stanovení dvouměsíční lhůty prověřování stanoví ustanovení § 314a odst. 1 trestního řádu. Dle tohoto ustanovení samosoudce koná řízení v případě trestního řízení, kde zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí nepřevyšující pět let. Příslušnost konat řízení u okresního soudu s výjimkou konání řízení u samosoudce, kde je tato podmínka rozhodná pro stanovení dvouměsíční lhůty prověřování, upravuje ustanovení § 16 trestního řádu. Tento paragraf vymezuje řízení v prvním stupni okresnímu soudu, pokud zákon nestanoví něco jiného. Trestní řád dále v ustanovení § 17 řeší příslušnost krajského soudu, což zakládá šesti měsíční lhůtu prověřování. Do příslušnosti krajského soudu s šesti měsíční lhůtou prověřování patří řízení v trestných činech, kde je zákonem stanovena spodní hranice trestu odnětí svobody nejméně pět let, nebo pokud je možné uložit výjimečný trest dle ustanovení § 54 odstavce 1 trestního zákoníku.

V případě, že se policejnímu orgánu nepodaří ukončit stádium prověřování ve stanovené lhůtě dle ustanovení § 159 odstavce 1 písm. a) až c), je zavázán nedodržení lhůty odůvodnit státnímu zástupci. Odůvodnění má stanovenou písemnou formu a musí obsahovat informace, z jakého důvodu se nepodařilo věc ve stanovené lhůtě ukončit a jaké úkony ještě nebyly ve věci provedeny s lhůtou, kterou bude policejní orgán ještě potřebovat k provedení všech relevantních úkonů. Odůvodnění je žádostí policejního orgánu státnímu zástupci k prodloužení lhůty prověřování.

Pokud policejní orgán nesplní již jednou státním zástupcem prodlouženou lhůtu prověřování, tak společně s opakovanou žádostí o prodloužení lhůty zašle státnímu zástupci i spisový materiál. Spisový materiál si ovšem státní zástupce může vyžádat ke kontrole kdykoliv. V případě, že policejní orgán ve stanovené lhůtě prověřování neukončí, je dozorující státní zástupce v rámci své kompetence oprávněn upravit policejnímu orgánu další lhůtu k prověřování a určit mu, které úkony trestního řízení má provést. Policejní orgán je povinen pokyn dozorujícího státního zástupce splnit. Jestliže se policejnímu orgánu nepodaří ukončit prověřování ani po opakovaném prodloužení lhůty, je postupováno stejným způsobem jako ve druhém případě dle ustanovení § 159 odst. 3 trestního řádu.⁹¹

⁹¹ Šámal, P. a kol. Trestní řád II. § 157 až 314. Komentář. 7. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 2032- . ISBN 978-80-7400-465-0

V případě, že dozorující státní zástupce policejnímu orgánu neodpoví na zasláné odůvodnění pro neukončení prověřování s návrhem na prodloužení lhůty a prodloužení dalších úkonů dle ustanovení § 159 odst. 2 a 3 trestního řádu, má se za to, že státní zástupce s návrhem policejního orgánu souhlasí.⁹²

4.2. Odložení nebo jiné vyřízení věci

V případě, že se policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci provedeným prověřováním v zákonem stanovené lhůtě nepodaří zjistit skutečnosti, které by je opravňovali zahájit trestní stíhání konkrétní osoby, věc usnesením odloží, jestliže není na místě věc vyřídit jinak. Policejní orgán nebo státní zástupce může vyřídit věc v prověřování před zahájením trestního stíhání čtyřmi způsoby. Věc může dle ustanovení § 159a odst. 1 trestního řádu odevzdat, nebo ji může odložit dle ustanovení § 159a odst. 1 až 5 trestního řádu, trestní stíhání může dočasně odložit dle ustanovení § 159b a § 159c trestního řádu, nebo pokud zjistí skutečnosti dle ustanovení § 160 odst. 1 trestního řádu opravňující k zahájení trestního stíhání, může zahájit trestní stíhání určité osoby.

Policejní orgán nebo státní zástupce věc odevzdá dle ustanovení § 159a odst. 1 trestního zákoníku za podmínky, že prověřováním byly zjištěny skutečnosti, že byl spáchán protiprávní akt, ale nejedná se o spáchání trestného činu, nýbrž spáchání přestupku nebo deliktu, který lze projednat v kázeňském nebo kárném řízení. Věc odevzdá orgánu, který je k takovému projednání příslušný. K projednání přestupku dle ustanovení § 52 a následujících zák. č.200/1990 Sb., o přestupcích, jsou příslušné obecní úřady nebo zvláštní orgány obcí. V případě, že tak stanoví zákon, jsou příslušné i jiné správní orgány. Takovými správními orgány jsou například celní, katastrální nebo finanční úřad, ale i Česká inspekce životního prostředí a další.

V kázeňském řízení se projednávají delikty spáchané příslušníky ozbrojených sborů dle ustanovení § 361/2003 Sb., nebo vojáků z povolání dle zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání. Odevzdání věci nemá formu usnesení nebo rozhodnutí, ale věc se odevzdá přípisem (opatřením), který se zašle

⁹² Marie Benešová. Sbíрка výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství. Nejvyšší státní zastupitelství Česká republika. [Online] 10. 12 2002. [Citace: 18. 3 2018.] www.nsz.cz/images/stories/PDF/Stanoviska_Proces/2002/stanovisko%2028-2002.pdf.

příslušnému orgánu s vyličením skutkového děje, kvalifikací skutku a okolnostmi, které vedly k odevzdání věci. Stížnost proti tomuto opatření není přípustná.

Jak jsem již uvedl v předchozích odstavcích, věc je možné odložit v několika případech. Věc se odloží dle ustanovení § 159a odst. 1, jestliže prověřováním nebylo zjištěno, že došlo ke spáchání trestného činu, nebo jiného kárného, či kázeňského provinění. Věc se rovněž odloží i v případě, že prověřováním bylo zjištěno, že by se mohlo jednat o přestupek nebo disciplinární delikt, ale vzhledem k uplynuté době je přestupek promlčen, nebo disciplinární delikt již nemůže být projednán a nemůže být případně uložen trest. Věc se odloží dle ustanovení § 159 odst. 2 trestního řádu, jestliže bylo prověřováním zjištěno, že došlo ke spáchání trestného činu, ale trestní stíhání osoby, která trestný čin spáchala, je nepřipustné dle ustanovení § 11 trestního řádu. V této věci je žádoucí, aby skutečnost nepřipustnosti trestního stíhání byla zjištěna již ve fázi prověřování.

Věc lze odložit i v případě, že se případné trestní stíhání jeví jako neúčelné. Jedná se o případy, kdy je pachatel stíhán například za zvláště závažný zločin loupež dle ustanovení § 173 odst. 1 trestního zákoníku a měl by být stíhán pro podezření ze spáchání nějaké jiné marginální trestné činnosti, například krádeže dle ustanovení § 205 odst. 1 trestního zákoníku, kde mu hrozí podstatně nižší trest oproti trestu za loupež, nebo v případech, kdy ve věci již bylo rozhodnuto jiným orgánem v kázeňském nebo kárném řízení a toto rozhodnutí lze pokládat za dostatečné.

Státní zástupce může věc také odložit dle ustanovení § 159a odst. 4 trestního řádu v případě, že v průběhu prověřování bylo zjištěno, že účelu trestního řízení již bylo dosaženo s ohledem na posouzení ohroženého nebo porušeného chráněného zájmu, způsobu provedení, následku ve vztahu k osobě pachatele, jeho chování a jeho snaze odstranit nebo nahradit škodlivý následek, který svým jednáním způsobil.

Policejní orgán nebo státní zástupce věc odloží dle ustanovení § 159a odst. 5 v případě, že sice prověřováním bylo zjištěno, že došlo ke spáchání trestného činu, ale ve stanovené lhůtě se nepodařilo zjistit skutečnosti opravňující stíhat konkrétní

osobu. V případě, že budou tyto skutečnosti zjištěny později, lze v trestním stíhání pokračovat.⁹³

Ustanovení § 159a trestního řádu, které se týká odložení nebo jiného vyřízení věci, se užíje rovněž v případě řízení ve věcech mladistvých nebo nezletilých. Rovněž stejným způsobem se bude postupovat i v případě trestního řízení proti právnické osobě, pokud je toto řízení vedeno rovněž s osobou fyzickou.

Věc se odkládá formou usnesení, proti kterému může podat poškozený stížnost, která má odkladný účinek, což bylo umožněno novelou trestního řádu zák. č. 265/2001 Sb. V tomto případě je toto právo podstatné, protože odložení může mít významný dopad na právo poškozeného požadovat náhradu škody, vydání bezdůvodného obohacení, či požadovat náhradu nemajetkové újmy. Usnesení se doručuje poškozenému i v případě, že o toto nežádal. Naopak oznamovateli se usnesení doručuje, jen pokud o něj požádal. O stížnosti proti usnesení policejního orgánu rozhoduje dozorující státní zástupce a v případě, že jde o stížnost proti usnesení vydaného státním zástupcem, například dle ustanovení § 159 odst. 4 trestního řádu, rozhoduje státní zástupce nejbližší vyššímu státního zastupitelství.⁹⁴

Vydané usnesení po nabytí právní moci nevytváří překážku „rei iudicatae“ a to s ohledem, že věc je odložena v rámci prověřování před zahájením trestního stíhání konkrétní osoby. V této věci bylo vydáno dne 10. 12. 2002 stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství, ve kterém se výslovně uvádí, že „*Usnesení o odložení věci podle § 159a odst. 1 až 4 trestního řádu je i po novele trestního řádu č. 265/2001 Sb. rozhodnutím, které nevytváří překážku věci pravomocně rozhodnuté (§ 11 odst. 1 písm. f) až h) trestního řádu). I kdyby takové usnesení vydané policejním orgánem státní zástupce nezrušil ve lhůtě 30 dnů od jeho doručení státnímu zástupci podle § 174 odst. 2 písm. e) trestního řádu a nezrušil je ani z podnětu stížnosti včas podané oprávněnou osobou, může vydat i po uplynutí*

⁹³ Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. [editor] Mgr. Eva Jasná. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2007. str. 586-588. ISBN 978-80-7179-572-8.

⁹⁴ Šámal, P. a kol. Trestní řád II. § 157 až 314. Komentář. 7. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 2048. ISBN 978-80-7400-465-0

*této doby pokyn k pokračování prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin (§ 157 odst. 2 věta první trestního řádu).*⁹⁵

Usnesení policejního orgánu o odložení věci dle ustanovení § 159a odst. 1 až odst. 5 trestního řádu musí policejní orgán doručit státnímu zástupci ve lhůtě do 48 hodin. V tomto případě se jedná o pořádkovou lhůtu. Státní zástupce je oprávněn dle ustanovení § 174 odst. 2 písm. e) trestního řádu usnesení policejního orgánu o odložení zrušit jako nezákonné nebo neodůvodněné.⁹⁶

4.3. Dočasné odložení trestního stíhání

Institut dočasného odložení trestního stíhání dle ustanovení § 159b trestního řádu slouží policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci k možnosti dočasně odložit trestní stíhání dle ustanovení § 160 trestního řádu v případě, že takové odložení je účelné pro odhalení jiné trestné činnosti a jejích pachatelů, spáchané ve prospěch organizované zločinecké skupiny. Při novelizaci trestního řádu zákonem č. 265/2001 Sb. bylo umožněno tento institut využívat i v případě odhalování jiné úmyslné trestné činnosti.

Odložit trestní stíhání lze dle ustanovení § 159b odst. 2 na dva měsíce a v případě, že je to účelné, lze lhůtu prodloužit opakovaně. Tato lhůta není nikterak omezena, je zde vycházeno pouze z účelnosti takového postupu ve vztahu k objasňování jiné trestné činnosti. Jak jsem již uvedl v předchozím odstavci, dočasně odložit trestní stíhání může policejní orgán nebo státní zástupce. V případě, že chce dočasně odložit trestní stíhání policejní orgán, potřebuje k takovému postupu předchozí souhlas dozorového státního zástupce. Jestliže ve věci koná vyšetřování státní zástupce dle ustanovení § 161 odst. 4. odst 5 písm. b), není předchozího souhlasu dozorového státního zástupce třeba.

Dočasné odložení trestního stíhání má formu opatření, o kterém policejní orgán vyhotoví úřední záznam a ten se stává součástí spisového materiálu. Zpracovaný záznam o dočasném odložení trestního stíhání policejní orgán zašle do 48 hodin státnímu zástupci. V záznamu policejní orgán uvede z jakého důvodu

⁹⁵ Marie Benešová. Sběrka výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství. Nejvyšší státní zastupitelství Česká republika. [Online] 10. 12 2002. [Citace: 18. 3 2018.] www.nsz.cz/images/stories/PDF/Stanoviska_Proces/2002/stanovisko%2028-2002.pdf.

⁹⁶ Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 514. ISBN 978-80-7400-496-4.

o dočasné odložení trestního stíhání žádá, pro jaký trestný čin je vedeno řízení, osobní údaje podezřelého a dobu, po kterou policejní orgán trestní stíhání odkládá.

Ve lhůtě, kdy je dočasně odloženo trestní stíhání, je možné realizovat další úkony trestního řízení dle trestního řádu, například úkony dle ustanovení § 158 odst. 3 trestního řádu nebo operativně pátrací prostředky jako při jakémkoliv jiném trestním řízení. V případě, že pomínou důvody pro dočasné odložení trestního stíhání, je povinností policejního orgánu nebo státního zástupce stíhání zahájit.

Institut dočasného odložení trestního stíhání lze naplno využívat i v případě řízení v trestních věcech mladistvých a rovněž i v řízení proti právnickým osobám v případě současného naplnění ustanovení § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob, a ustanovení § 159b odst. 1 trestního řádu.⁹⁷

Dle ustanovení § 159b odst. 3 policejní orgán dočasně odloží trestní stíhání osoby stejně i v případě, že je tato osoba dočasně vyňata z pravomoci orgánu činného v trestním řízení dle ustanovení § 10 trestního řádu a také tehdy, když není dán ke stíhání souhlas oprávněného orgánu. Toto ustanovení bylo do trestního řádu vloženo novelou trestního řádu zákonem č. 163/2016 Sb. Touto novelou bylo reagováno na novelizaci Ústavy ústavním zákonem č. 98/2013 Sb., kde došlo k restrikci imunity senátorů, poslanců a soudců Ústavního soudu jen na dobu, po kterou vykonávají svůj mandát nebo funkci. Je třeba zmínit i novelizaci ustanovení § 11 odst. 1 písm. c) trestního řádu, kterou bylo na restrikci imunity rovněž reagováno. Nepřípustnost trestního stíhání byla redukována o případy dočasného omezení nebo pouze pro dočasnou nepřípustnost trestního stíhání osoby v důsledku nedostatku souhlasu oprávněného orgánu.⁹⁸

Policejní orgán musí taktéž dočasně odložit trestní stíhání osoby, jestliže v téže věci bylo rozhodnuto pravomocným rozhodnutím o přestupku a dosud neuplynula lhůta pro zahájení přezkumného řízení, ve kterém může být rozhodnutí o přestupku zrušeno.

⁹⁷ Šámal, P. a kol. Trestní řád II. § 157 až 314. Komentář. 7. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 2050-2053 . ISBN 978-80-7400-465-0

⁹⁸ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 163/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, č. 163/2016 Dz

Cílem novely trestního řádu zákonem č. 163/2016 Sb., mimo reakce na shora uvedenou novelizaci Ústavy, byla i snaha zákonodárce motivovat osoby k oznamování korupce. K tomuto záměru byla přijata i nová ustanovení § 159c a § 159d trestního řádu.

Dle ustanovení § 159c trestního řádu policejní orgán rozhodne o dočasném odložení trestního stíhání osoby pro trestné činy korupční povahy za určitých stanovených podmínek. Takovou podmínkou je, že osoba přislíbila nebo dala úplatek jen z toho důvodu, že o to byla vyzvána a v této věci učiní sama dobrovolně a bezodkladně oznámení policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci. Osoba má další povinnost k výpovědi jak v přípravném řízení, tak i v řízení před soudem o všech skutečnostech, které jsou jí v trestní věci známy. K rozhodnutí o dočasném odložení dle ustanovení § 159c trestního řádu je policejní orgán oprávněn sám bez předchozího souhlasu státního zástupce. Toto oprávnění je svěřeno policejnímu orgánu se zřetelem na nutnost rychlosti takového rozhodnutí.

V případě, že v průběhu řízení nevyplývají nějaké skutečnosti, které by bránily dočasnému odložení trestního stíhání, je na státním zástupci, aby rozhodl, že osoba nebude stíhána, nebo v opačném případě může rozhodnout, že osoba nenaplnila podmínky dle ustanovení § 159c odst. 1 trestního řádu. Tento postup upravuje ustanovení § 159d trestního řádu. Rozhodnutí o nestíhání podezřelého z povahy věci lze učinit až po pravomocném rozhodnutí ve věci, ve které osoba podávala oznámení a vypovídala v přípravném řízení a v řízení před soudem. Je povinností státního zástupce, který rozhodl usnesením o nestíhání podezřelého, toto zaslat po nabytí právní moci bez zbytečného odkladu Nejvyššímu státnímu zastupitelství v případě, že je státním zástupcem rozhodnuto, že osoba nesplnila podmínky rozhodnutí o nestíhání podezřelého.⁹⁹

4.4. Zahájení trestního stíhání

4.4.1. Pojem a účel zahájení trestního stíhání

Institut zahájení trestního stíhání dle ustanovení § 160 trestního řádu má význam pro zajištění okamžitého zahájení trestního řízení tam, kde byly v průběhu předchozího řízení zjištěny skutečnosti, že byl spáchán trestný čin a že jej spáchala

⁹⁹ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. vydání. Praha : Leges, 2016. str. 509-510. ISBN 978-80-7502-160-1.

určitá osoba. Naopak v případě, že pro zahájení nebyly zjištěny zákonné důvody, může zahájení trestního řízení znemožnit. Zahájení trestního stíhání je projevem zásady stíhání jen ze zákonných důvodů. Předpoklady k zahájení úkonů trestního řízení, které musí být naplněny, jsou:

- podnět k zahájení trestního stíhání;
- zjištění skutečností, že byl spáchán trestný čin a že jej spáchala určitá osoba;
- pokud nejsou dány důvody pro odložení dle ustanovení § 159a odst. 2 a odst. 3 trestního řádu, nebo dočasné odložení věci dle ustanovení § 159b odst. 1 odst. 3 a odst. 4 trestního řádu, nebo pro dočasné odložení trestního stíhání dle ustanovení § 159c odst. 1 trestního řádu.

K určení doby, kdy zahájit trestní stíhání určité osoby, je dostatečný vyšší stupeň pravděpodobnosti, že trestný čin spáchala určitá osoba. Nelze vyžadovat, aby jistota byla úplná, jelikož by to mělo za následek neúměrné prodloužení fáze prověřování.

Podněty k trestnímu stíhání je nutno důkladně prověřovat s ohledem ke zjištění, zda byl spáchán trestný čin a zda jej spáchala konkrétní osoba. V případě stíhání osoby, ale i v případě prověřování, jsou činěny orgány činnými v trestním řízení zásahy do zaručených práv a svobod osob, které mají na tyto osoby značný negativní vliv. Je tedy žádoucí, aby podněty k zahájení trestního stíhání byly prověřovány s pečlivostí a aby zahájení trestního stíhání mělo oporu ve skutečnostech zjištěných v prověřování.¹⁰⁰

Dle JUDr. Vladimíra Ježka „*slouží institut zahájení trestního stíhání jednoznačně zájmům obhajoby vyšetřovaného a je důležitým prvkem spravedlivého procesu ve smyslu čl. 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 8 Listiny základních práv a svobod*“.¹⁰¹

¹⁰⁰ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. vydání. Praha : Leges, 2016. str. 510-511. ISBN 978-80-7502-160-1.

¹⁰¹ Ježek, Vladimír. K problematice usnesení o zahájení trestního stíhání. Bulletin advokacie. 2009, 4, str. 29.

4.4.2. Překážky trestního stíhání

Trestní stíhání nelze zahájit, a pokud již bylo zahájeno, nelze v něm pokračovat, za situace, kdy je trestní stíhání nepřipustné. Okolnosti, které činí trestní stíhání nepřipustným, jsou uvedeny v ustanovení § 11 odst. 1 trestního řádu. Takovými okolnostmi jsou, je-li trestní stíhání promlčeno, nařídil-li to prezident v rámci milosti nebo amnestie, jedná-li se o osoby, které jsou vyňaty z pravomoci orgánů činných v trestním řízení, osoby mladší 15 let, trestní stíhání proti zemřelé osobě, nebo proti osobě, kterou pro její nemoc nelze postavit před soud, pro duševní nemoc, kdy osoba není schopna chápat trestní stíhání, je-li trestní stíhání podmíněno souhlasem poškozeného aj.¹⁰²

Trestní stíhání není povinné v případě, že by stíhání bylo neúčelné dle ustanovení § 159a odst. 3 trestního řádu. Souhlasu se stíháním osoby je třeba v případě trestního řízení pro trestné činy uvedené v ustanovení § 163 trestního řádu tam, kde je podezřelý k poškozenému v postavení, kde svědek je oprávněn odepřít vypovídat dle ustanovení § 100 odst. 2 trestního řádu, a v případě podezření ze spáchání trestného činu znásilnění dle ustanovení § 185 odst. 1,2 trestního zákoníku v případě, že podezřelý je v době činu k poškozenému manželem, druhem nebo partnerem. Ovšem v tomto případě se ustanovení nepoužije, jestliže činem byla způsobena smrt, nebo poškozený nemůže dát se stíháním souhlas vzhledem k duševní poruše, nebo poškozený je nezletilou osobou a rovněž tam, kde je zřejmé, že osoba nedala souhlas s trestním stíháním, nebo jej vzala zpět pro nátlak, tíseň nebo podřízenost.¹⁰³

4.4.3. Orgán zahajující trestní stíhání

Trestní řízení je oprávněn zahájit policejní orgán a rovněž tuto možnost přiznává trestní řád i státnímu zástupci. Policejnímu orgánu nařizuje trestní řád zahájit trestní stíhání osoby i v tom případě, že k tomu není příslušný a není možné, aby to učinil policejní orgán, který je k tomuto příslušný, nebo takový orgán věc odmítl převzít. V tomto případě se věc postoupí příslušnému policejnímu orgánu do tří dnů.

¹⁰² ust. § 11 odst. 1 Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

¹⁰³ Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. vydání. Praha : Leges, 2016. str. 512. ISBN 978-80-7502-160-1.

Státní zástupce zahajuje trestní řízení obvykle u trestných činů příslušníků GIBS, BIS, Úřadu pro zahraniční styky a informace, Vojenské policie a zpravodajství a zaměstnanců GIBS. V jiných případech se tak stává jen ojediněle. Soud zahájit trestní stíhání nemůže a v případě, že například v průběhu řízení před soudem vyvstane podezření ze spáchání nějakého trestného činu, musí o tom podat oznámení státnímu zástupci.

4.4.4. Forma zahájení trestního stíhání

Usnesení o zahájení trestního stíhání má písemnou formu, kterou je nutné doručit obviněnému. Obviněným se osoba stane až doručením popisu usnesení. Doručení probíhá buď před prvním výslechem obviněného, nebo je usnesení obviněnému zasláno do vlastních rukou. Doručení náhradním způsobem je vyloučeno. Usnesení musí být do 48 hodin doručeno státnímu zástupci a v případě, že má obviněný obhájce, také jemu. V usnesení musí být jasně konkretizována osoba, vůči níž je trestní stíhání zahájeno, co se jí klade za vinu se zákonným označením skutku s odůvodněním takového závěru a osoba musí být řádně poučena o možnosti podat proti usnesení stížnost.

Státní zástupce může usnesení o zahájení trestního stíhání rušit ve stížnostním řízení na základě opravného prostředku z vlastní iniciativy dle ustanovení § 174 odst. 2 písm. e) trestního řádu. Státní zástupce může rušit nezákonná nebo neodůvodněná rozhodnutí a opatření policejního orgánu a může je nahrazovat vlastními.

Odůvodnění má zásadní význam, jelikož jeho požadavek je přímo uveden v trestním řádu. V případě, že usnesení odůvodnění neobsahuje, je usnesení o trestním stíhání nezákonné.¹⁰⁴

K problematice odůvodnění trestního stíhání se věnoval i Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 27. 6. 2001. *„Obviněnému tedy musí být obvinění sděleno způsobem, z něhož je zřejmé, v jakých konkrétních skutečnostech je spatřováno naplnění všech znaků trestného činu. Na to pak navazuje ústavně garantované právo obviněného na obhajobu. Obviněnému musí být umožněno obhajovat se proti*

¹⁰⁴ Ježek, Vladimír. K problematice usnesení o zahájení trestního stíhání. Bulletin advokacie. 2009, 4, stránky 29-33.

*takovému obvinění, z kterého je jasné, jaké konkrétní skutečnosti naplňující znaky trestného činu se mu kladou za vinu“.*¹⁰⁵

4.5. Úvaha nad rekodifikací trestního řádu ve vztahu k ukončení stádia prověřování v trestním řízení

V rámci přípravy rekodifikace trestního řádu došlo ze strany Ministerstva spravedlnosti ČR ke zveřejnění připravovaného textu nového trestního řádu tak, aby se s ním mohla veřejnost seznámit a vyjádřit se k jednotlivým navrhovaným ustanovením. V uveřejněné rekodifikaci je mnoho změn oproti stávajícímu trestnímu řádu, které jsou vedeny snahou o modernizaci trestního práva procesního. V současné právní úpravě je kladen důraz na formální náležitosti provedených úkonů v trestním řízení, což silně zatěžuje orgány činné v trestním řízení. Ty se v současné době v hlavní míře spíše soustředí na formální stránku přípravného řízení, potažmo prověřování a vyšetřování, než na efektivní vyhledávání a objasňování trestné činnosti. Připravovaná rekodifikace trestního řádu by měla vést ke zjednodušení celého přípravného řízení v souvislosti s řízením před soudem a tím i k jeho urychlení, vždyť jedině rychlé nalezení a odsouzení pachatele má výchovný a preventivní potenciál.

4.5.1. Lhůty pro skončení prověřování

Jak jsem již uvedl, navrhovaných změn v připravované rekodifikaci trestního práva procesního je celá řada, ale zmíním ustanovení týkající se ukončení stádia prověřování v trestním řízení. Jsou navrhovány změny týkající se lhůt pro skončení prověřování. V navrhované modifikaci současného ustanovení § 159 trestního řádu dochází k úpravě, kde bude policejní orgán nově povinen skončit prověřování do 1 měsíce v případě, že provádí prověřování o přečinu, o kterém přísluší konat řízení v prvním stupni okresnímu soudu. Lhůta ke skončení prověřování do 3 měsíců je stanovena v případě, že je konáno prověřování pro podezření ze spáchání zločinu, o kterém je v prvním stupni příslušný konat řízení okresní soud. Šesti měsíční lhůta prověřování je stanovena u trestných činů, kde je v prvním stupni příslušný konat řízení krajský soud. Ustanovení neobsahuje

¹⁰⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2001, sp. zn. 7 Tz 125/2001

povinnost policejního orgánu předložit spisový materiál ke kontrole při opakovaném návrhu na prodloužení lhůty prověřování.¹⁰⁶

Domnívám se, že zkrácení lhůty ze dvou měsíců na jeden měsíc může vést v případě bagatelních skutků k celkovému urychlení prověřování i s ohledem na to, že navrhovaná úprava zachovává případnou možnost prodloužení lhůty státním zástupcem. Policejní orgán bude u bagatelních skutků více motivován ke skončení prověřování. Ve vztahu ke zkrácení lhůt u prověřování je třeba zmínit rovněž záměr o snížení počtu kauz, nad kterými by vykonával dozor státní zástupce.

Státní zástupce by vykonával obligatorně dozor nad zákonností jen v případě prověřování pro podezření ze spáchání zločinu, trestního stíhání nebo v případě, že by rozhodoval o žádosti policejního orgánu o vydání rozhodnutí, udělení souhlasu nebo o podání návrhu soudci. Rovněž s uvedenou snahou nelze jinak než souhlasit. Uvedené snížení dozorovaných kauz dle mého názoru umožní, aby se státní zástupci mohli ve větší míře zabývat dozorem složitějších skutků a dávalo jim to lepší možnosti při řízení před soudem.

4.5.2. Odložení nebo jiné vyřízení věci

Odložení věci dle navrhované úpravy by mělo být prováděno opatřením. Dále je přidána povinnost o odložení věci informovat osoby, proti kterým byly v rámci prověřování prováděny úkony trestního řízení za účelem, zda se nedopustily trestného činu. V tomto ohledu jsou zvažovány dvě varianty. V první variantě se povinně vyrozumí o odložení věci poškozený a osoby, proti kterým směřovaly úkony trestního řízení a v případě, že o to požádal, i oznamovatel. V případě druhé varianty se poškozený, oznamovatel a osoby, proti kterým směřovaly úkony trestního řízení, vyrozumí jen tehdy, pokud o to požádají.

Jestliže by vyrozumění ohrožovalo účel trestního řízení nebo by vyrozuměním bylo porušeno jiné zákonné omezení poskytování informací z trestního řízení, vyrozumění by se neprovedlo.¹⁰⁷

¹⁰⁶ Rekodifikace trestního práva procesního. Justice.cz. [Online] [Citace: 23. 03 2018.] <https://tpp.justice.cz/#hlava-iii>.

¹⁰⁷ Rekodifikace trestního práva procesního. Justice.cz. [Online] [Citace: 23. 03 2018.] <https://tpp.justice.cz/#hlava-iii>.

Já se ve věci příkláním ke druhé variantě. Domnívám se totiž, že by mělo být na zvážení osob, zda si přejí být o odložení informováni. Dokáží si představit situaci, kdy si ani poškozený nepřeje v případě, že policejní orgán nebo státní zástupce věc odloží, být obtěžován zasíláním doporučené obsílky.

Co se týká neinformování osob v případech, že by mohl být ohrožen účel trestního řízení, si myslím, že by toto mělo být upraveno podrobněji. Chybí mi zde, kdo o zamítnutí informování bude rozhodovat, zda to bude státní zástupce nebo policejní orgán. Otázkou je, zda by nebylo účelné, aby takové rozhodnutí vydal státní zástupce po náležitě odůvodněném návrhu policejního orgánu. Tímto opatřením by bylo zabráněno svévolnému rozhodování policejního orgánu o neinformování osoby.

4.5.3. Dočasné odložení trestního stíhání

Ustanovení o dočasném odložení trestního stíhání by oproti současnému ustanovení § 159b odst. 1 trestního řádu zahrnovalo možnost dočasně odložit trestní stíhání, je-li to třeba k objasnění trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny nebo jiného trestného činu nejen ke zjištění jeho pachatelů, ale i účastníků. Další úpravou je vypuštění povinnosti policejního orgánu vyhotovit o dočasném odložení trestního stíhání záznam a zaslání jeho opisu do 48 hodin státnímu zástupci.

Vypuštění povinnosti policejního orgánu vidím jako správný krok, jelikož policejní orgán dle navrhované úpravy, stejně jako v současnosti dle ustanovení § 159b odst. 1 trestního řádu, může dočasně odložit trestní stíhání osoby jen se souhlasem státního zástupce. Povinnost sepisovat o dočasném odložení záznam a zasílat jej do 48 hodin státnímu zástupci tedy vidím jako nadbytečnou administrativu.

4.5.4. Dočasné odložení trestního stíhání v korupčních trestních věcech

Současné ustanovení § 159c trestního řádu, nazývajícím se zvláštní ustanovení o dočasném odložení trestního stíhání, by po rekodifikaci přímo v názvu nově postihovalo tu skutečnost, že lze dočasně odložit trestní stíhání v korupčních věcech. V nové právní úpravě by policejní orgán mohl dočasně odložit trestní stíhání podezřelého ve vyjmenovaných hospodářských trestných

činech pouze se souhlasem státního zástupce oproti současnému stavu, kdy je na policejním orgánu, zda bude takto postupovat.

Další navrhovanou změnou je, aby se možnost dočasného zastavení trestního stíhání týkala nejen osob podezřelých, které úplatek slíbily, ale i těch, které již úplatek poskytly. V nově navrhovaném ustanovení je zachována povinnost učinit o tomto jednání dobrovolně a bez zbytečného odkladu oznámení státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu. Rovněž je zachována podmínka nemožnosti odložit trestní stíhání v případě, že byl úplatek slíben nebo poskytnut v souvislosti s výkonem pravomoci úřední osoby, nebo jde-li o úřední osobu zastávající funkci v podnikající právnické osobě, v níž má rozhodující vliv cizí stát. Rozšíření možnosti dočasně odložit trestní stíhání i na osobu, která již úplatek poskytla, umožní orgánům činným v trestním řízení účinnější možnost boje proti korupční trestné činnosti.¹⁰⁸

S většinou navrhovaných změn lze vyslovit souhlas. Domnívám se, že navrhovaná úprava může být základem pro zkrácení doby trestního řízení a je schopna napomoci orgánům činným v trestním řízení v účinnějším boji proti trestné činnosti. Samozřejmě nová právní úprava si vyžádá mnoho odborné diskuze a výměnu různých náhledů na problematiku. Současný trestní řád i přes velké množství více či méně podstatných novelizací v některých ohledech zapříčiňuje zpomalení trestního řízení, kdy obzvláště ve stádiu před zahájením trestního stíhání by dle mého názoru bylo žádoucí, aby se postup orgánů činných v trestním řízení upravil a došlo ke zjednodušení provádění úkonů po formální stránce.

4.6. Statistika trestního řízení na Městském ředitelství policie Plzeň za rok 2017

K dokreslení dané problematiky ukončení prověřování ve stádiu trestního řízení jsem do diplomové práce zařadil statistiku trestního řízení na SKPV Městského ředitelství policie Plzeň, kterou jsem vytvořil v rámci statistického zpracování dat poskytnutých SKPV Městského ředitelství Plzeň za rok 2017. Z uvedených dat lze konstatovat, že průměrná délka šetření a prověřování je konstantní. Počet státním zástupcem zrušených usnesení vydaných dle ustanovení

¹⁰⁸ Rekodifikace trestního práva procesního. Justice.cz. [Online] [Citace: 23. 03 2018.] <https://tpp.justice.cz/#hlava-iii>.

§ 160 odst. 1 trestního řádu je až na výkyv v měsíci březnu loňského roku nízká, což svědčí o kvalitě a zákonnosti prováděného prověřování na městském ředitelství. Po případné rekonstrukci trestního řádu lze uvedená data porovnat a tím určit, zda rekonstrukce byla přínosem pro kvalitu a rychlost stádia prověřování v trestním řízení.

Stav trestního řízení na SKPV Městského ředitelství Plzeň za rok 2017¹⁰⁹

2017	§ 159a odst. 1	§ 159a odst. 1 písm. a)	§ 159 odst. 1 písm. b)	§ 159 odst. 2	§ 159 odst. 3
Leden	20	5	0	3	9
Únor	21	4	0	1	3
Březen	30	4	0	2	4
Duben	24	10	1	2	2
Květen	31	4	0	3	4
Červen	29	5	0	4	6
Červenec	21	4	0	4	2
Srpen	29	5	0	4	4
Září	23	5	0	5	4
Říjen	30	3	1	0	5
Listopad	29	5	0	2	5
Prosinec	35	3	2	1	2
2017	§ 159a odst. 5	Průměrná délka šetření a prověřování	Délka šetření a prověřování bez NP	§ 160	Zrušení § 160
Leden	24	67	89	44	0
Únor	24	61	80	65	4
Březen	29	93	110	44	7
Duben	17	63	82	41	0
Květen	11	78	104	70	3
Červen	22	61	77	42	0
Červenec	21	89	103	65	1
Srpen	17	79	85	61	1
Září	16	89	108	70	0
Říjen	30	86	116	71	1
Listopad	27	108	135	75	2
Prosinec	19	89	107	72	

¹⁰⁹ Data pro vypracování statistiky byla poskytnuta Městským ředitelstvím policie Plzeň.

5. Komparace se zahraniční právní úpravou

Ke srovnání s naší současnou právní úpravou jsem zvolil právní úpravu Slovenské republiky vzhledem k tomu, že vychází ze stejných historických souvislostí. Obdobou našeho trestního řádu je na Slovensku zákon č. 301/2005 Z.z., Trestný poriadok. Zákonodárce byl na Slovensku při přijímání zmíněné právní úpravy, stejně jako v případě současného úsilí o rekodifikaci trestního řádu v naší republice, veden snahou o urychlení trestního řízení a jeho zekonomičtění. Přijetím nového trestního řádu došlo k oddělení činnosti policie a prokurátora od činnosti soudů. Ve slovenské úpravě došlo k tomu, že soud již není považován za orgán činný v trestním řízení.

Na Slovensku byl zaveden soudce pro přípravné řízení, který je vymezen v ustanovení § 10 Trestného poriadku. Soudce pro přípravné řízení rozhoduje o zásazích do základních práv a svobod před zahájením trestního stíhání a v přípravném řízení a rovněž rozhoduje o stížnostech proti rozhodnutí prokurátora. V tomto kontextu je nutno uvést, že o zavedení soudce pro přípravné řízení je uvažováno i v naší republice. Tato změna by mohla odlehčit soudy, avšak domnívám se, že pak musí dojít i k případnému navýšení počtu soudců, aby změna měla smysl.

Dalším ze zásadních rozdílů mezi právní úpravou v Čechách a na Slovensku je, že na Slovensku došlo k úplnému odstranění stádia prověřování. Ve Slovenské republice jsou v současné době dvě podoby přípravného řízení, a to vyšetřování a zkrácené vyšetřování. V České republice známe běžné, zkrácené a rozšířené přípravné řízení. Slovenský Trestný poriadok pak nezná právo oznamovatele na právní pomoc advokáta.

Konání trestního řízení podle Trestného poriadku je děleno na dvě základní stádia, kterými jsou stádium předsoudní a soudní. Předsoudní stádium se dále rozděluje na řízení před zahájením trestního stíhání a přípravné řízení. Ovšem trestní stíhání na Slovensku ve věci nelze zaměňovat s trestním stíháním konkrétní osoby v České republice dle ustanovení § 160 odst. 1 trestního řádu. Stejně jako

v České republice jsou obě dvě předsoudní stádia důležitá pro pozdější konání soudní fáze trestního řízení.¹¹⁰

Přípravné řízení je na Slovensku obligatorním stádiem a může mu předcházet stádium fakultativní, kterým je postup před zahájením trestního stíhání. Postup před zahájením trestního stíhání je upraven v ustanoveních § 196 až § 198 zákona č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok neobsahuje přímou zákonnou definici postupu před zahájením trestního stíhání. JUDr. Lucia Laciaková uvádí, že *„jde o úsek trestního řízení, který začíná přijetím oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchaný trestný čin, nebo jiného podnětu o takových skutečnostech a končí zahájením trestního stíhání, nebo odevzdáním, odložením nebo odmítnutím věci ve smyslu § 197 odst. 1 Trestného poriadku.“*¹¹¹

Po obdržení trestního oznámení rozhoduje policejní orgán nebo prokurátor bezodkladně nebo do 30 dní od přijetí trestního oznámení v případě, že je potřeba oznámení doplnit, jakým způsobem bude ve věci dále postupováno. Po přijetí oznámení nebo zjištění poznatku postupuje policejní orgán nebo prokurátor takto:

- usnesením podle § 199 odst. 1 Trestného poriadku začne trestní stíhání;
- usnesením podle § 197 odst. 1 písm. a) Trestného poriadku odevzdá věc příslušnému orgánu na projednání přestupku nebo jiného správního deliktu;
- usnesením podle § 197 odst. 1 písm. b) Trestného poriadku odevzdá věc jinému orgánu k disciplinárnímu řízení;
- usnesením podle § 197 odst. 1 písm. c) Trestného poriadku věc odloží pro nepřipustnost trestního stíhání nebo v případě, že došlo k zániku trestnosti;
- usnesením podle § 197 odst. 1 písm. d) Trestného poriadku věc odmítne;
- usnesením podle § 197 odst. 2 Trestného poriadku může věc odložit v případě, že je trestní stíhání neúčelné.¹¹²

¹¹⁰ Postup před začatím trestného stíhania. Záhora, Jozef. Praha : Leges, 2016. Přípravné konanie - možnosti a perspektívy. str. 53. ISBN-978-80-7502-153-3

¹¹¹ Postup před začatím trestného stíhania. Záhora, Jozef. Praha : Leges, 2016. Přípravné konanie - možnosti a perspektívy. str. 54. ISBN-978-80-7502-153-3.

¹¹² Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok, znění účinné dne 20.3.2018

Stejně jako v České republice je dle ustanovení § 197 odst. 3 zákona č. 301/2005 Z.z. povinností prokurátora nebo policejního orgánu zaslat poškozenému usnesení o odložení a v případě, že je usnesení vydáno policejním orgánem, zaslat ho do 48 hodin i prokurátorovi. Na rozdíl od úpravy v České republice se usnesení povinně zasílá i oznamovateli, tedy není rozhodné, zda oznamovatel o vyzoomění požádá. Usnesení, které je vydáno podle ustanovení § 197 odst. 1 nebo odst. 2 zákona č. 301/2005 Z.z., nezakládá překážku věci rozhodnuté a vyjdou-li později najevo nové skutečnosti, je možné, aby prokurátor nebo policejní orgán zahájil trestní stíhání, přičemž není třeba usnesení o odložení rušit. Jestliže policejní orgán nebo prokurátor nerozhodne o podaném oznámení dle ustanovení § 197 odst. 1 nebo podle § 197 odst. 2, vydá usnesení o zahájení trestního stíhání ve věci a tím se řízení posune do přípravného řízení. Usnesení o zahájení trestního stíhání dle ustanovení § 199 odst. 3 Trestného poriadku musí obsahovat místo, čas a popis skutku, o jaký trestný čin se jedná i jeho zákonné označení. Usnesení neobsahuje odůvodnění.¹¹³

Dle mého mínění lze uvažovat o tom, že některé instituty Trestného poriadku na Slovensku by bylo možné a žádoucí zavést i v České republice v nově připravované právní úpravě. Například zmíněný institut soudce pro přípravné řízení bude podle mne pro činnost orgánů činných v trestním řízení přínosem. Tento institut by mohl přivést i zrychlení rozhodování soudů o žádostech orgánů činných v přípravném řízení. Dalším institutem Trestného poriadku na Slovensku, který by mohl být převzat do našeho nově připravovaného trestního řádu, je možnost policejního orgánu nebo státního zástupce odmítnout trestní oznámení usnesením v případě, že je nejasné nebo zmatečné. Dále policejní orgán nebo prokurátor může oznámení odmítnout v případě, že z něj vyplývá, že se nejedná o spáchání trestného činu nebo jiného deliktu, nebo v případě, že se skutek nestal. V současné době musí orgány činné v trestním řízení do jisté míry prověřovat všechna došlá trestní oznámení a platná právní úprava jim nedává možnost trestní oznámení rovnou odmítnout.

¹¹³ Postup před začatím trestného stíhania. Záhora, Jozef. Praha : Leges, 2016. Přípravné konanie - možnosti a perspektívy. str. 58. ISBN-978-80-7502-153-3

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se věnoval problematice ukončení stádia prověřování v trestním řízení. Na začátku práce jsem se věnoval trestního řízení jako celku a zabýval jsem se jeho hlavním smyslem, jeho preventivnímu působení a účelu k vypátrání pachatele trestného činu a jeho potrestání. V tomto ohledu jsem nastolil otázku, zda v současné době je plně naplňován jeho preventivní smysl s ohledem na recidivisty přeplněný vězeňský systém. Dále jsem vymezil předsoudní a soudní fáze trestního řízení s konsekvencemi, které v tomto směru přinesla novela trestního řádu zák. č. 265/2001 Sb. Analyzoval jsem jednotlivá zásadní stádia trestního řízení, kterými jsou postup před zahájením trestního řízení, přípravné řízení, předběžné projednání obžaloby, hlavní líčení a opravné řízení.

V další části diplomové práce jsem se věnoval postupu před zahájením trestního stíhání, tedy prověřování. Zabýval jsem se zásadní změnou, kterou přinesla pro toto stádium přípravného řízení novela trestního řádu zák. č. 265/2001 Sb. Dřívější neprocesní stádium před zahájením trestního stíhání bylo začleněno do přípravného řízení a stalo se jeho součástí. Věnoval jsem se funkci a účelu činnosti před zahájením trestního stíhání. Charakterizoval jsem stádium prověřování jako činnost směřující ke zformování podmínek vedoucích buď k zahájení trestního stíhání určité osoby, nebo k rozhodnutí o odložení nebo jinému vyřízení věci. V tomto směru jsem neopomenul stanovit základní zásady trestního řízení se vztahem ke stádiu prověřování. Za využití metody komparace jsem porovnal základní zásady trestního řízení v předchozí právní úpravě a vytyčil jsem změny, jakými základní zásady prošly od platnosti zák. č. 87/1950 Sb., zák. č. 64/1956 Sb., až po současný trestní řád. Určil jsem orgány činné v trestním řízení a stanovil jsem jejich vzájemné postavení ve stádiu prověřování

Stanovil jsem podmínky vedoucí k zahájení úkonů v trestním řízení dle ustanovení § 158 odst. 3 trestního řádu, definoval jsem formu a náležitosti záznamu o zahájení úkonů trestního řízení a charakterizoval jsem jednotlivé postupy orgánů činných v prověřování tak, jak jsou upraveny trestním řádem ve snaze o zabezpečení nejrychlejšího a nejjednoduššího vyhledání skutečností důležitých pro rozhodnutí a případné zahájení trestního stíhání. Analyzoval jsem jednotlivé postupy orgánů činných ve stádiu prověřování a nejčastější činnost policejních orgánů, tedy požadování vysvětlení od fyzických a právnických osob

a státních orgánů. Dále jsem charakterizoval neodkladné a neopakovatelné úkony, které v případě nebezpečí zmaření, zničení nebo ztráty důkazu nesnesou odkladu na dobu po zahájení trestního stíhání. Zabýval jsem se rovněž operativně pátracími prostředky jako další z činností orgánů činných v prověřování. Mezi činnostmi využívané orgány činnými v trestním řízení jsem zařadil i odposlech a záznam o uskutečněném telekomunikačním provozu, který dle mého názoru má svou formou velmi blízko k operativně pátracím prostředkům. V souvislosti s použitím operativně pátracích prostředků a odposlechu a záznamu o uskutečněném telekomunikačním provozu orgány činnými v prověřování, při kterém dochází ke značnému zásahu do základních práv a svobod osob, jsem stanovil možné nebezpečí zneužití těchto institutů.

Těžiště této práce leží v kapitole ukončení stádia prověřování v trestním řízení. Nejprve jsem se zaměřil na stanovené lhůty ke skončení prověřování, které jsou nástrojem k naplnění účelu trestního řízení v co nejrychlejší odhalení a potrestání pachatelů trestné činnosti. Zákonné lhůty v prověřování jsem vymezil v souvislosti s podmínkami pro jejich stanovení. V další části této kapitoly jsem se zabýval odložením nebo jiným vyřízením věci v prověřování a institutem dočasného odložení trestního stíhání, který je účinným nástrojem pro odhalování úmyslné trestné činnosti. Novelou trestního řádu zákonem č. 163/2016 Sb. došlo k přijetí nových ustanovení trestního řádu § 159c a § 159d, které byly zákonodárci přijaty pro snahu o posílení boje proti korupci. V této kapitole jsem se taktéž zabýval institutem zahájení trestního stíhání dle ustanovení § 160 trestního řádu, kterým je ukončena fáze prověřování a zahájena fáze vyšetřování a neopomenul jsem stanovit zákonné překážky trestního stíhání.

Ve své práci jsem se zabýval úvahami „*de lege ferenda*„ nad rekonstrukcí trestního řádu ve vztahu k ukončení stádia prověřování v trestním řízení. Cílem rekonstrukce trestního řádu by dle mého názoru měla být snaha o zjednodušení celého přípravného řízení v souvislosti s pozdějším řízením před soudem. Toto zjednodušení by dle mého úsudku vedlo k jeho urychlení a posílení preventivního a výchovného potenciálu trestního řízení. Domnívám se, že navrhovaná úprava může být základem pro zkrácení doby trestního řízení a je schopna napomoci orgánům činným v trestním řízení v účinnější boji proti trestné činnosti. Samozřejmě nová právní úprava si vyžádá mnoho odborné diskuze a výměnu různých názorů na problematiku. Současný trestní řád i přes velké množství více

či méně podstatných novelizací zapříčiňuje v některých ohledech zpomalení trestního řízení, kdy obzvláště ve stádiu před zahájením trestního stíhání by dle mého názoru bylo žádoucí, aby se postup orgánů činných v trestním řízení upravil a došlo ke zjednodušení provádění úkonů po formální stránce.

Komparací současných ustanovení trestního řádu jsem se zaměřil na ukončení stádia prověřování s navrhovanými změnami a analýzou Trestného poriadku ve Slovenské republice. Dle mého mínění lze uvažovat o tom, že některé instituty Trestného poriadku na Slovensku by bylo možné a žádoucí zavést i v České republice v nově připravované právní úpravě.

Pro možné budoucí srovnání rychlosti a kvality stádia prověřování a vyšetřování po případné rekonstrukci trestního řádu jsem do své práce začlenil i statistické zpracování stavu trestních řízení vedených na Službě kriminální policie a vyšetřování Městského ředitelství policie Plzeň za rok 2017.

Použitá literatura a další zdroje

Monografie a komentáře

1. Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T. Trestní právo procesní. 5. Praha : ASPI, 2008. str. 824. ISBN 978-80-7357-348-5.
2. Růžička, M. Přípravné řízení a stádium projednání trestní věci v řízení před soudem. Praha : LexisNexis CZ, s.r.o., 2005. str. 158. ISBN 80-86199-93-2.
3. Šámal, P. a kol. Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář. 7. vyd. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 1920. ISBN 978-80-7400-465-0.
4. Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. vydání. Praha : Leges, 2016. str. 848. ISBN 978-80-7502-160-1.
5. Šámal, P., Musil, J., Kuchta, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 1053. ISBN 978-80-7400-496-4.
6. Musil, J., Kratochvíl, V., Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. [editor] Mgr. Eva Jasná. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha : C. H. Beck, 2007. str. 1211. ISBN 978-80-7179-572-8.
7. Šámal, P. a kol. Trestní řád II. § 157 až 314. 7. Praha : C. H. Beck, 2013. str. 1844. ISBN 978-80-7400-465-0.
8. Fryšták, M. Dokazování v přípravném řízení. 1 vyd. Edice Scientia. Brno : Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014. str. 392. ISBN 978-80-210-7416-3.

Odborné články

9. Gřivna, Tomáš. Právo na zachování důvěrné komunikace mezi advokátem a jeho klientem. *Bulletin advokacie*. 2017, 6, stránky 61-66.
10. Novák, Jiří. Rozhodnutí o zákazu odposlechů advokátů v Nizozemí. *Bulletin advokacie*. 2016, 1-2, stránky 85-86.
11. Herczeg, Jiří. Zásada „nemo tenetur“ a práva obviněného v trestním řízení. *Bulletin Advokacie*. 2010, 1-2, stránky 38-47.
12. Ježek, Vladimír. K problematice usnesení o zahájení trestního stíhání. *Bulletin advokacie*. 2009, 4, stránky 29-33.

Právní předpisy

13. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
14. Zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
15. Zákon č. 178/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní řád

16. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), znění účinné od 1. 10. 2000 do 31. 12. 2000

17. Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok, znění účinné dne 20.3.2018

18. Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 163/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, č. 163/2016 Dz

Soudní rozhodnutí

19. Nález Ústavního soudu ze dne 12. 2. 2002, sp. zn. I. ÚS 592/2000, uveřejněný pod č. 15 ve svazku 25 Sbírký nálezů a usnesení Ústavního soudu České republiky

20. Nález Ústavního soudu ze dne 19. 3. 2009, sp. zn. III. ÚS 1104/08, uveřejněný pod č. 65 ve svazku 52 Sbírký nálezů a usnesení Ústavního soudu České republiky

21. stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2014, sp. zn. Tpjn 301/2014, uveřejněný pod č. 51/2014 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek

22. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2001, sp. zn. 7 Tz 125/2001

Elektronické zdroje

23. Europe, Council of. www.echr.coe.int. [Online] [Citace: 1. 3 2018.] http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf.

24. Šrámek, Dušan. Oficiální stránky České advokátní komory. [Online] [Citace: 14. 3 2018.] <https://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=17154>.

25. Ministerstvo vnitra České republiky.cz. [Online] [Citace: 1. 12 2017.] www.mvcr.cz/clanek/odposlechy-zaznamy-telekomunikacniho-provozu-a-sledovani-osob.aspx.

26. Marie Benešová. Sbírký výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství. *Nejvyšší státní zastupitelství Česká republika*. [Online] 3. 4 2002. [Citace: 19. 3 2018.] http://nsz.cz/images/stories/PDF/Stanoviska_Proces/2002/stanovisko%2010-2002.pdf.

27. Marie Benešová. Sbírký výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství. *Nejvyšší státní zastupitelství Česká republika*. [Online] 10. 12 2002. [Citace: 18. 3 2018.] www.nsz.cz/images/stories/PDF/Stanoviska_Proces/2002/stanovisko%2028-2002.pdf.

28. Rekodifikace trestního práva procesního. Justice.cz. [Online] [Citace: 23. 03 2018.] <https://tpp.justice.cz/#hlava-iii>.

Resumé

In my diploma thesis I deal with the issue of termination of the examination stage in criminal proceedings. For better understanding the examination stage it is necessary to know other aspects and contexts of criminal proceedings. That is why I also divide the basic principles and purpose of the criminal proceedings as a whole and its individual stages. In my thesis I set out the principles of criminal proceedings, which are applied especially at the examination stage or in criminal proceedings before the criminal prosecution. I also describe the stage of the examining in connection with the police procedures involved in criminal proceedings. I have focused on the basic procedures of the police authorities, which are to request explanations from state authorities, legal and natural persons, use of operational search facilities such as fake transfers, person and subject monitoring and use of the agent, and other police activities that are urgent and unrepeatable actions and requiring wiretapping and recording of the telecommunication traffic. In the diploma thesis I describe the individual ways and legal provisions connected with the handling the case at the examination stage. In the diploma thesis I deal with the possible recodification of the Criminal Procedure Act focusing on the legal provisions concerning the end of the screening stage. I also compare the legal status of termination of the screening stage in the Czech Republic and Slovakia. The aim of the thesis is to answer the question whether the recodification of the Criminal Procedure Act related to the termination of the examination stage is necessary.